

tum, ac partis quoad partem, tantamque asserti utilitatem...

Contra tamen in proposita facti specie mihi verius videtur...

Omnia igitur dicta inspectione, moveor ad sciendum contra creditorem...

In casu autem de quo agitur, plura concurrere videntur, ex quibus verisimilis partium intentio fuerit...

Clarius quia ubi aliqua vera, & originaria fortis portio debenda remanet, debitor est certus se esse illius debitorem...

Licet enim cambia sint limitata ad rationem decem pro centenario, hac tamen limitatio facta est effectum, ut dictum summam excedere non valeant...

longevo crediti oris silentio, per quod, per argumentum a contrario...

Considerandus quoque venit sensus mercatorum, quod in cambiis limitatis non datur recambium...

ROMANA, SEU BONONIENSIS LITERARUM CAMBII PRO FEDERICIS FLORENTIÆ CUM MONTHONIO ET ALIIS MERCATORIBUS URBIS.

Discurfus ad veritatem in Congregatione. Cuius periculo cedat decoctio, An mandantis, seu scribentis literas cambi post illarum acceptationem, vel mandatarii qui literas acceptavit, & adhuc non implevit, Vel ejus in cuius gratiam scriptæ sunt.

SUMMARIUM.

- 1. Facti series. 2. Quando decoctio scribentis literas cambi cedat damno mandatarii acceptantis, vel adjecti, distinguuntur. 3. Qui in proposito dicatur mandans, & quis mandatarius, & de personarum diversitate in hac materia concurrente. 4. Consideratur casus novus in questione, de qua nu. 2.

D I S C. XX.

Catalanus Bononie mercator quadam tractus fecit Federicis Florentie mercatoribus, de quibus iam ab eis impletis de lit in mandatis, ut se reintegrare deberent...

Cum enim prima tracta accepta esset sub die 3. Martii, sic per quatuor dies anteaquam. sequeretur decoctio, ita dicta acceptatio sequuta dicebatur in tempore habili, quando mandatum per mortem civilem mandantis non expiraverat...

Clarius vero ac indubitanter, quia decoctio non proveniebat vivente mercatore ex illa bonorum & effectuum deficiencia, que per plures dies precedentes praevideri potest...

ROMANA LITERARUM CAMBII PRO BENEDICTO CASTALDO. CUM FRANCISCO VIVARIO.

Casus disputatus coram A. C. & resolutus pro Castaldo, postea ut credo concordatus.

An, & quando adjectus, cui litera cambi solvende sunt in casu non implementi a mandatario, teneatur protestari, aliaque diligentia facere contra istum, ut contra scribentem, seu mandantem habere possit regressum; Et de differentia literarum cambi, que scribuntur per Italiam, ab illis que scribuntur per Hispanias, Et de voto Cordubæ super cambiis Hispaniarum.

SUMMARIUM.

- 1. Facti series. 2. Haberi non potest regressus contra scribentem literas cambi, nisi factis diligentis curæ, cui sunt directæ. 3. De termino literarum cambi per plateas, vel nundinas. 4. De ratione ob quam requiruntur ditte diligentie. 5. De differentia inter literas cambi per Hispanias, & de illarum termino, ab illis per Italiam, ut in primis non sit decendum de diligentia. 6. Tenor voti Cordubæ super cambiis per Hispanias.

D I S C. XXI.

Benedictus Castaldus de anno 1648. & 1649. diversas pecuniarum summas dedit ad cambium pro Hispaniis Vivario, qui consignavit solitas literas ejus correspondenti directas Matrimum Francisco Paravicinio, pagabiles infra certum terminum in eisdem literis prescriptum, cum promissione infra alium terminum docendi in Urbe de subsequente solutione, alias teneri solvere in eadem Urbe, tam sortem quam cambia, seu interesse; Cum autem Castaldus ad dicto Paravicinio certioratus esset solutionem sequutam non esse, hinc elapso utroque termino, in vim obligationis cameralis, exequutivè pulsavit Vivarium excipientem contra ipsum haberi non posse regressum, nisi doceatur de protestationibus, ac diligentia contra eum, qui litera directæ sunt ex deductis per Scacc. de camb. §. 7. glof. 2. num. 3. & §. 2. glof. 5. num. 201. 318. 326. & 447. Turr. de camb. disp. 3. quæst. 12. num. 13. & disp. 2. quæst. 13. num. 9. cum seq. qui per scribentes pro Vivario debitor allegabantur.

Proactore scribens dicebam, quod quicquid esset de dicto assumpto in suis casibus, de quibus allegati loquuntur, difficultas cessabat ex facto, ac defectu applicationis, cum loquuntur de literis cambi, que scribuntur per Italiam, sive sit per plateas, sive sit per nundinas; Licet enim utroque casu literæ impliciter terminum habere videantur, quoniam ubi sunt per plateas, vel sunt, ut dicitur, a vista, & solvende sunt in contumaci eadem die, qua presentantur, vel sunt ut dicitur ad usum, & solvende sunt intra illum terminum, qui ex communi usu frequentatur inter mercatores, in Italia est dierum 15. ad die acceptationis, nisi ex particulari conventionem in eisdem literis brevior, vel longior præscribitur, in nundinis vero sit per eorum tempore, quod est iam præfinitum & certum.

Nihilominus cum in contractu cambi, juxta magis communem & receptam opinionem, non detur poenitentia, idcirco ille, qui dedit pecunias, molestus non potest recipientem, ac respective scribentem literas, nisi ex capite non implementi, quod habet per fundamentum moram, ad cuius effectum necessarium est docere de interpellatione; Sive ex alia regula, quod cessionarius acceptans alium in debitorem quamvis pro solvendo & non pro soluto, regressum habere non potest contra cedentem, nisi prius factis diligentis contra nomen cessum, ut ita satisfactum dicatur saltem mandato, quod cessionarius à mandante suscepisse dicitur ad exigendum, ut dec. 44. par. 11. rec. nu. 12. & pluries sub sit. de cred. Ea etiam ratione accedente, quod ubi solutio faciendâ est in alio loco quam in illo domiciliis utriusque, contrahentis, ut est præsertim in nundinis, in quibus omnes sunt forenses, ad hoc ut creditor convincere possit debitorem de mora, docere debet se, vel sum correspondens fuisse statuto tempore in loco prescripto promptum recipere solutionem juxta communiter receptam doctrinam, Bar.

mandatarium, seu correspondens, ut est casus de quo infra in dicta Romana, seu Neapolitana, cum Catalanus prædictus pro toto tempore quo vixit, non solum communi hominum opinione, sed etiam ipsa re idoneus esset, ejusque decoctio sequuta esset per mortem, quæ causa fuit, ut ejus ministri, vel domestici (si publica fama erat) pecunias, gemmas, & alia, quæ negotio parata tenebant, occuparent, unde propterea casus remanebat planus.

Super secunda vero tracta, cujus acceptatio sequuta fuerat non integra, & post jam expiratam mandatum per dicti mercatoris mortem, tam naturalem, quam civilem ex decoctione resultantem; Quam Scacc. Amat. Monac. Maltrill. & ceteri allegati in prædictis Rotæ decisionibus, & per Capyc. Latr. d. cons. 42. Roc. cons. 10. lib. 1. Merlin. lib. 2. contro. 11. indistinctè teneant contra acceptantem, quasi quod ita pro scribente deducisse potius videretur, atque debeat esse periculum decoctionis illius, qui decocti fidem sequutus est; Atque agentes pro dictis Federicis constantè assererent Florentiæ, & in aliis Civitatibus mercantilibus talem esse mercatorum opinionem & usum, quoties ille, cui tracta implenda sunt, non esset decoctionis actualis vel imminens conficius, ita ut fraudis & collusionis suspicio abisset; Nihilominus juxta magis communem & receptam opinionem, de qua apud proximè allegatos, qui alios cumulant, & in dictis Rotæ decisionibus, distinctio est, quod aut de tempore acceptationis casus decoctionis acceptanti verisimiliter cognitus esse poterat, & tunc sibi imputandum est, ita ut dicto casu non obstante, ad cessationem literarum cambi quas acceptavit, teneatur, Aut cessat dicta verisimilis notitia, & debeat excusari, cum ejus acceptandi animus censetur robis in eodem statu permanentibus, & cum præsupposito integritatis mandantis; Unde propterea quando effectum in isto casu præciso, quia nempe litera scripta essent ab ipso Catalano postmodum decocti, juxta hæc sententiam opinionem in Curia Romana receptissimam, concludebam desperatum opus videri super hæc secunda tracta judicalem controversiam assumerem, sed contentari debere implementatione primæ, ad quam ex ejus sapientium consilio Monthionius se offerbat, dummodo liberationem ab hæc secunda concordari obtineret.

Difficilis tamen erat, quod revera non versabamur in casu præciso, de quo allegatae autoritates & decisiones loquuntur, ubi scilicet res tantum personæ sunt in scena, nempe scriptor literarum, qui mandantis personam gerit, ille cui sunt directæ earum acceptator, qui mandatarius dicitur, & adjectus, qui solutio demandata est, sed quatuor personæ interveniunt ut supra, atque illa scribentis, seu mandantis directi, seu immediati gerebatur per Federicos in bono statu existentes, qui proprie in sensu omnium dicuntur mandantes, ex deductis per Fab. de Ann. cons. 82. Surd. cons. 258. Gait. de cred. cap. 2. tit. 7. n. 2396. & seq. & alios de quibus supra, unde propterea infirmabam potius esse in casu, de quo agunt Burfatt. cons. 39. num. 5. & seq. & Gait. d. cap. 2. tit. 7. n. 2391. & seq. ubi scilicet Titius scribit Sejo, quod solvat Cajo supra se ad computum S-mpromii, Tunc enim licet directè & proprie Titius sit mandans, & Sejus sit mandatarius, Attamen quoad illam in substantia mandantis persona potius geri dicitur per Sempromium, cujus nomine tanquam medium, seu instrumentum & organum, Titius mandatum dare dicitur, ita ut periculum decoctionis Sempromii mediati mandatoris damno Seji mandatarii, non autem Titii cedere debeat, nisi acceptatio, vel solutio fiat sub protrextu.

Et hoc stante dicebam prædicti posse evitari strictam applicationem dictarum autoritatum, & decisionum, atque non omnino improbabiliæ alæ experimentum in judicio tentari ex diversitate, ac novitate casus; Verum adhuc dubitabam, ideoque mea fuit opinio, cum ceteri adhaeserunt, quod Monthionio implente primam tractam, super quas res v. debeat plana, super hæc secunda non respuerent eam qualem concordiam cum obtinere possent, ut credo sequutum esse, quoniam licet casus sit diversus, attamen eadem est ratio, atque in effectu idem concursus trium tantum personarum inesse videntur, illa scilicet mandantis representata per Catalanum, in cuius computum solutio faciendâ erat, & illa mandatarii representata per Monthionium; Federici vero, qui literas prescripserant, in effectu gerere dicebantur personam adjecti, cui faciendâ erat demandata solutio, quamvis nec per istos tanquam per speciem gerere alteri demandata esset, Unde casus parum diversificare videbatur, atque eadem vigeat ratio expirationis mandati, & deficientis voluntatis in acceptante.

Card. de Luca, Lib. V.

in l. ita illa num. 11. ff. de consir. pecun. Scacc. dicto, s. 2. gl. 5. num. 201. & 204. cum seq.

Non sic est in cambiis, quae sunt per Hispaniam, quoniam cum in eis certus terminus praescribitur ut plurimum trium mensium, ut in praesenti facienda solutione, & deinde alter terminus aliorum duorum mensium ad docendum de solutione in Urbe, Hinc dicitur terminus elapsis contra dicitur mora iuxta terminos text. in l. magna, C. de contrah. & committ. stipul. atque dum ipse scribens iuxta communem styllum suscipit onus docendi de sequuta solutione, sibi potius incumbit probare suam moram executionem, ostendendo fecisse diligentiam, & non invenisse in loco adjectum, sui correspondentem, cui solutio facienda erat, quoniam ubi praescripta est certa dies, quae pro homine interpellat, & constituit in mora, tunc non tenetur creditor ite ad domum debitoris, sed e converso debitor ite debet ad domum creditoris, Scacc. dicto, s. 2. gl. 5. num. 195. & 205. Atque ita aliis in istis cambiis Hispania censuit Rota iuxta votum, quod desuper habetur Cordubae sub die 10. Januarii 1602. approbatum à Clemente VIII. quod cum pluribus exemplis doceatur saepius praeticatum in eodem Tribunali A. Catuae à Signatura Justitiae probatum, cujus voti, cum illud non habeatur impressum tenor talis est.

Nori DD. Andreae Fernandez de Corduba Rote Auditor fidem facimus & attestamus, quod introducia vigore specialis commissiois causa appellationis in Sac. Rota Auditorio coram Nobis ad instantiam R. D. Francisci de Porris appellati à decreto mandati contra eum per A. C. relaxati pro sorte principali plurimum partiarum cambiorum, ac pro fructibus cambiis ad rationem scutor. 13. pro primo anno, & septem pro sequentibus annis contra filios quondam Philippi Ravenna, in qua causa praetendebat D. Porris instrumentum cambiorum & recambiorum cum eo per dictum quondam Philippum celebratum, & in iudicio productum fore & esse declarandum injustum ex pluribus, & praesertim quia tenebantur mercatores docere de presentatione literarum cambiis, ac eorum diligentiam per nos, quibus litera dirigebantur in partibus appretiatione montana in eis contentam esse in iustam taxationem, atque ad rationem 13. pro centenario 7. pro sequentibus annis esse excessivam, neque uniformiter taxari potuisse & exequi contra huiusmodi sel. re. Pii V. ac per liquidationem interesse servanda esse requisita Paul. de Cast. aliis saepe à Rota in similibus sequitis. Ex ea parte distorum filiorum replicabatur instrumentum esse licita, quia in cambiis intervenit realis solutio, transmissio literarum cambiis eorum correspondentibus, ac intento & creditis, quod pecunia illis in Hispania solvi deberet, & promissa solvenda interesse est in casu non solutionis provia iudicis taxatione, & post moram in qua sunt per idem instrumentum debitoris ab ipse literarum presentatione & profectione de non facta solutione, aut alia interpellatione & diligentia Constituit, appretiationemque montana in contractu conventum esse iustam, quia talis pro tempore fuit usus & valor, qui in appretiatione montana attenditur, & dictam taxationem ad 13. pro primo anno, & 7. pro sequenti nedum esse iustam ac debitam, sed potius in eo debitorum relevari, & mercatores gravari, quia cum ipsi mercatores deberent interesse lucris cessantibus, certum est, quod si iuxta debitoris obligationem pecunia soluta fuisset in Hispania tempore debito, & Romam transmissa, multo plus quam ad rationem 13. pro centenario tam pro primo quam sequentibus annis lucrati fuissent, ideoque dicta taxatio pro primo anno fit in eo, quod ad nimium lucrari potuissent. Pro aliis vero annis habetur potius ratio contra jus ipsorum mercatorum damni emergentis, quam lucris cessantibus debitoris, dum enim ex mora & culpa debitoris non possunt efficere suas pecunias coguntur, ut alii quae praesentibus habent negotiis supplere valeant, pecunias alienas ad cambium alio modo accipere, pro quibus ad minus septem pro centenario damnum pati coguntur, & ideo taxationem posse semper praesumi formaliter hoc pacto fieri, si defuit quae promissa alii, quam hinc pluries à dictis partibus deductum fuit, attendi gravitate causae continente in se universum negotium similitudinem cambiorum de ordine DD. factum verbum eum Sanctissimo DD. PP. qui ad plenum de meritis & statu huiusmodi causae, ac de similibus cambiis, quae passim per mercatores residentes in Curia, & Curiales Hispanos fuit verificatas, mandavit procedi in causa in Rota, & iustitiam fieri partibus, & die 23. Junii 1601. in Congregatione, qua fuit tentata Sapientia facto verbo & discussio, an dictum instrumentum cambiorum, quae communiter inter dictos mercatores & Curiales celebrari solent sub dictis contrahibus, appretiatione ac certa taxatione, ac aliis quam praesatis essent licita, vel illicita stante dicta Bulla Pii V. & aliis, quas partes

deducebant, sui firmitatem, instrumenta fuisse & esse licita, neque posse de aliqua illorum possessione redargui.

Cumque pro parte D. Porris post istum resolutionem fuisset porrectum memoriale eidem Sanctissimo, & per Sanctitatem suam remissionis Reverendissimo D. Stephano Decano, ad effectum ut Beatitudinem suam super resolutione capienda in huiusmodi negotio cambiorum alloqueretur, resolutione per eum facta, Annuit nihil esse innovandum, & ideo dicta cambium inter mercatores & Curiales dictum styllum instrumentum cambium coram nobis productum, soluto in Curia celebrari, posse continuari, quod si aliquis contra istum cambium aliter quam praeter styllum qui nunc viget, factus detegeretur censetur illicitus, & quia propterea de ordine Sanctissimi nihil erat in praesentibus innovandum, res remansit integra, prout ante litem motam absque eo quod in causa amplius procederetur. In quorum omnium & singularium testimonium Nos Auditor & Iudex antedictus ad instantiam eorumdem subscripsimus, & sigillis nostri impressione munivi fecimus. Datum Roma in Aedibus nostris die 10. Januarii 1602. Pontificatus Sanctissimi D. N. D. Clementis Divina Providentia Papa Octavi, anno xi. A. Corduba Rote Auditor manu propria.

NEAPOLITANA LITERARUM CAMBII

PRO HIERONYMO CASTALDO CAMERAE APOSTOLICAE CLERICO CUM GUBERNATORIBUS ARRENDAMENTI OLEI ET SAPONIS NEAPOLIS.

Responsum in causae Curiam, incertus est exitus.

De regressu competente contra scribentem literas cambiis ob illas non impleras à mandatario, An & quando cesset ob protestationem non factam in tempore, praesertim in Regno Neapolitano stante dispositione pragmatica. 6. de literis cambiis, & de processu executivo desuper competente.

S U M M A R I U M.

- 1. Facti series.
2. Pro literis cambiis competit via executiva, tam contra acceptationem, quam contra scribentem in casu regressus.
3. In Regno clarior per Regiam pragmaticam.
4. Quando exceptio turbida admittatur adversus actionem claram, & quando replicatio si potius turbida.
5. De intelligentia pragmaticarum Regni super literis cambiis.
6. De non usu legis eiusdem interpretativo, ad differentiam non usum praescripti.
7. An dicta pragmatica aeficiat Ecclesiasticos, quibus litera cambiis solvenda sunt.

D I S C. XXII.

Cum quidam minister, seu correspondens Gubernatoris cum Civitate Licien. seu alio Hydruntinae Provinciae loco non impleverit quoddam tractas ab eis per literas cambiis factas in computum Hieronymi, seu ejus auctoris pro totidem acceptis in ea Provincia solvendis Costaguro Archiepiscopo Carthageni. Hinc proinde Hieronymus praedictus, ex proprio, vel ejus auctoris jure, iudicium instituit executivum in Magna Curia Vicaria, seu coram iudice delegato contra Gubernatores praedictos pro solutione summatarum in eisdem literis contentarum, sed opponatur per eos conventus de carencia actionis ob protestationem non factam in tempore praescripto per pragmaticam. 5. de literis cambiis, s. 4.

Replicantes vero agentibus pro actore, pragmaticam non habere locum, seu non servari in dicta Civitate Licien. seu alii illius Provinciae locis, cum forte circa praedictum facti proborum & doctissimum, quibus illa tribuna ad ad abundant, aliorum defensorum major cura consistere videatur in exceptionibus dilatoriis & causarum protrahentibus in longum, quod ibi dicunt causae gubernatorum: Hinc proinde principaliter instabat super concessione termini in causa ad probandum dictum usum, ac respective non usum pragmaticae, quod idem est ac vulnerare processum summatarum & executivum, & facere causam ordinariam; Cumque actor in Curia Camerae Apostolicae clericus me te-

qui-

quisisset ad scribendum in causa, atque non obstante replicatione quod factis incongruum esset, ut qui diversa Tribunalia diversi Principatus praeterea, scribere deberet in articulis consistentibus, non in puncto juris communis, quod ubique est idem, sed in intelligentia juris municipalis, seu praxi Tribunalium diversi Principatus, à quibus post aliquam praxim in adolescentia, tunc absens erant spatio annorum circiter 25. potissimum quia etiam in illis, qui in mero puncto juris communis, circumscriptis fuerat, & legibus municipalibus constituit, adhuc factis diversa esse videtur eisdem juris veritas ob diversas opiniones, quas Tribunalia diversimodo tenent, adhuc oportuerit adeo qualificati & benevolenti requisitis desiderio obsequi.

Hinc proinde scribendo, duas constituebam inspectiones, Unam ordinis super processu executivo, ac denegatione termini, Alteram iustitiae super meritis negotii principalis; Et quatenus pertinet ad primam, dicebam non esse dubitandum de regula super competentia via executiva, quae ex magis communi, & ubique recepta DD. opinionibus competit pro literis cambiis, non solum contra mandatarum acceptantem, sed etiam contra scribentem in causa regressus ob illarum non implementum, cum de communi omnium Europae Tribunalium consuetudine ratione commercii id receptum sit ex deductis per Gratian. discept. 569. n. 25. Seraph. decif. 530. & 562. Orthob. dec. 118. & in aliis cumularis per Aden. ad decif. 282. num. 29. & seq. p. 9. rec. & ex Regnicolis late Thor. vao 55. Capyc. Latr. conf. 14. num. 14. & 17. Rovit. pragmat. 1. de literis cambiis, ex quibus & aliis passim liquet, id procedere etiam ex dispositione, vel intentione juris communis, seu communis consuetudinis; Multo magis indubitanter in eo Regno per expressam dispositionem pragmaticam 1. de literis cambiis & pragmat. 3. s. 12. expresse differentium rejectionem exceptionum alioris iudicinis, atque tanquam absolutum supponitur apud Roch. conf. 15. nu. 7. & seq. lib. 1.

Quo posito, cum intentio actoris esset clara & liquida, quia docebatur de non implemento, hinc proinde nisi exceptio rei conventi esset etiam omnino liquida & clara, ita ut actionem elideret, unde actor replicaret de re dubia & requirente extrinsecas probationes, omnino incongruam dicebam praefensionem dationis termini in causa, cum hic supponat necessitatem extrinsecarum probationum, quae nunquam admittuntur in reo ad probandum exceptionem pro impedienda actione clara & exequiaria, sed solum ubi turbiditas consistit in actione, vel in replicatione actoris adversus exceptionem claram rei conventi.

Ad ostendendum autem quoad dicti verissimam, ac vulgaris theoreticae applicationem, quod versaremur in casu exceptionis turbidae adversus actionem claram, non autem in casu turbidae replicationis adversus exceptionem claram, ut per alteram partem praetendebatur, congruam censui, assumere in spectionem super iustitia, seu meritis negotii principalis, dependente ab intelligentia d. Regis pragmat. 6. s. 4. de literis cambiis, & pragmat. 3. s. 10. eod. tit. quoniam aut dicte pragmaticae, vel eorum alteram obstabant, vel complectebantur casum, aut non; Si inspecto eorum tenore non obstabant, inane opus erit velle probare eorum non usum in Civitate Licien. & in aliis dictae provinciae locis ex parte actoris allegarum, & cum aliquibus negotiarum attestacionibus iustificatum, dum id erat ad superabundantiam; Aut obstabant, ita ut attenda eorum dispositione clarè elisa remaneret intentio actoris, qui replicando allegaret non usum, & tunc, cum iste in dubio non praesumendus exigat formalem probationem, admittetbam congruam esse dationem termini pro dicta probationis faciendi, cum haec potius inculcaberet actori ad justificandam suam actionem, seu replicationem.

Pragmaticas autem praedictas disponentes, ut recipientes literas teneantur infra quatuor, vel respectivo octo dies post acceptationem, sui maturatum acceptationis terminum facere debitas & consuetas protestationes, sine quibus regressus competere non possit contra scribentem, dupliciter non obstat dicebam; Primum quia constabat in facto, missurum seu correspondentem, cui litera erant directae, per diem antequam illarum usum maturaret, detectum fuisse deestum ac laesantem, unde propterea etiam extra casum pragmaticorum, quae pro fundamentum principalis habent adjecti negligentibus, cum hac adesse non dicitur, quando certum ac notorium est diligentiam non fuisse profuturam, ut per Rotam Genten. dec. 91. num. 27. cum seq. Decoctus enim assimilatur mortuo, ac non existenti in rerum natura, atque ita notoria effecta est ejus insufficientia ad literas implendas & solutio-

Card. de Luca, Lib. V.

nes faciendas, quia cum interdicta sibi dicitur administratio illorum bonorum, quae forte eam haberet, utique nec volens posset id facere.

Et secundo quia inspectio dictarum pragmaticarum tenore praesertim pragmat. 3. s. 10. quae loquens intra Regnum magis proxime oblatat, illa loquitor de termino curtere debente in ipsa Civitate Neapolis, & inter mercatores ibi residentes circa literas, quae ab intra, vel extra Regnum respectivo eis dirigitur, ut liquet ex ejus verbis, ibi: L'uso dei pagamenti s'intenda in questo modo cioe, per lettere che vengono di Regno otto giorni, Roma, Fiorenza, &c. 15. giorni. Et sic Regnum stat solum tanquam terminus à quo, non autem ad quem, qui est solum verificabilis in ipsa Civitate, & consequenter in casu converso, literarum scilicet, quae ab ipsa Civitate ad alias ejusdem Regni partes dirigitur, casus remanet omisus, ac extra dictam pragmaticam dispositionem, cadens providè sub illa juris communis.

Quod evidenter comprobari observabam ex eadem pragmat. s. 1. ubi mandatur pretia taxari, aliaque mercantile commercium concernentia singulis hebdomadis fieri per sex mercatores ab illorum foro deparandos in certo ejusdem Civitatis loco consueto, vel praescripto, igitur pragmatica clarè agit de literis ad ipsam Civitatem ab extra directis ibi implendis, non e contra.

Hinc proinde dicebam, attestaciones mercatorum & prorenerarum dictae Civitatis Licien. super dicte pragmaticae non usu, non percutere illum non usum, qui tanquam formalis consuetudo praescripta esset clara legis adrogativus, seu probativus non acceptationis populorum, iuxta notata per Canonistas in cap. 1. de regna & pace, & alios, de quibus plene Farin. in fragm. verbo lex, n. 1. cum seq. Rovit. pragmat. 1. de extral. n. 4. Sperell. dec. 15. sed attendenda videbantur pro clariori dicti intellectus comprobatione, seu interpretatione, ad quem effectum etiam tales imperfectae probationes sufficere, atque ex hac distinctione repetebam resultare definitionem, an esset dandus necne terminus in causa.

Demum ad complectendum potius principalis, quam quod crederem istud aliud motum solum, & de per se recipi debere, deducebam quod dictum jus municipale non obstat d. Archiepiscopo Carthageni, cui litera implenda erant tanquam ecclesiastico, ab huiusmodi laicalibus legibus exempto, cum paria sint forum fortici, ac legibus ligari, ex plene deductis per Orthob. dec. 149. & passim, & in terminis specialibus de Marin. in addit. ad Revet. decif. 232. in fine; Dubitabam tamen quin hoc motivum haberet plausum; Dum ratione publici commercii, quod in istis praesertim mercantilibus materiis uniformem observantiam exigere videtur; Tum etiam quia non agitur de obligando Clericum passivè in persona & bonis propriis, sed de liberando laicum & proprium subditum, atque de canonizando istius exceptionem ab ipsius juris communis dispositione, vel intentione resultantem, circa diligentiam, quae cessantibus, seu adjectis facere tenetur; Cum enim id sit in jure dubium, atque diversae habeat opiniones, ideoque ad huiusmodi questionem dirimendam, ita pragmatica canonizare voluit unam opinionem, quamvis forte minus communem & receptam, per quam ejus subditus exceptioe tutus redderetur, ac liberationem obtineret, quae tamen ita incidentè & discutivè oriturum cum ipso principali dicebam ad insinuandum motivum pati posse suas difficultates, ideoque in aliis duobus principaliter insistentium esse, credebam, nullo tamen super his dictum ultimum motivum concernentibus efformato iudicio, sed relinquendo integrum locum veritati.

BONONIENS. CAMBII PRO HEREDIBUS DOMINICI COMELLI CUM HEREDIBUS ZANIBONI ET GRATI.

Responsum pro veritate.

Onus cambiandi susceptum per debitorem, seu receptorem pecuniae ad certum tempus, seu certas nundinas, An duret in futurum donec pecunia restituatur, potissimum dum partes, verbis, & factis id agnovissent.

Onus praedictum an cesset per mortem debitoris, seu suscipientis; Et qualem contractum contineat haec susceptio pecuniae ad cambiandum.

H 4 An

An sit licitum cambium, ubi dator pecunie scit illam per recipientem in alios usus esse convertendam, Et de expensis provisionum, An & quando cedant necne ad commodum creditoris, vel potius a cambiis defalcari debeant. Et si aliquis plus ob cambia solum est, an ipso iure imputetur in fortem.

S U M M A R I U M.

- 1 Facti series.
2 Cambia assumpta per debitorem debentur etiam post elapsum tempus conventionalis, in quo fuit in mora restituendi pecuniam.
3 Clarior accedente declaratione partium, & de ratione.
4 Declaratur conclusio, quod confessiones, & facta partium non attenduntur in hac materia, quando procedat.
5 Ubi datur alicui pecunia ad cambiandum, qualis species contractus esse dicatur.
6 An mandatum, vel onus susceptum ad cambiandum pecuniam expiret per mortem, & de differentia inter mandatum voluntarium & necessarium.
7 Quod hoc onus susceptum sit transitorio ad heredes.
8 An cambium sit licitum, ubi dator pecunia scit recipientem eam convertere debere in alios usus.
9 Qualis scientia ad hunc effectum requiratur.
10 Ex interfuturis cambiorum, an detrahenda sint provisiones.
11 Quomodo probandum sit, quod cambia non ascenderint ad summam taxatam.
12 Si de facto solum sit aliquid ultra summam taxatam, an imputetur in fortem ipso iure.

D I S C. XXIII.

De mense Januarii 1649. Marcellus de Zanibonis & Cesar de Grati habuerunt a Lomnino Comello libras 28. mill. cum obligatione esse cambiandi per quatuor proximas nundinas Bituntinas, vel aliorum locorum, cum utriusque respectu libertate in qualibet nundina, & sub conventionem ut cambiorum interfuturia ad commodum Comelli excedere non possent sex pro centenario & anno, ita ut excessus eadem commodo ipsorum recipientium, quatenus vero ad tale summam non ascenderent, debeatur solum id quod vere importarent.

De mense autem Junii 1652. facta pramissorum narratione, ac etiam quod ex tacita prorogatione ad alias subsequetas nundinas in eodem contractu continuatum fuerit, Comellus de interfuturis, seu cambiis usque ad illud tempus decursis fatetur se factis factum, conveniendo indefinitum super eisdem contractibus continuatione in futurum, usquequo ab eo de aliquid partium conventionem recessum esset, sub eisdem pactis in primo contentis, eademque cambiorum, seu interfuturiorum limitatione.

Aque in hoc secundo instrumento (dicto contractu etiam quoad clausulas executivas iam perfecto) Gratus per novam periodum recognovit erga Zanibonum bonam fidem, recepit scilicet ab initio dicta libras 28. mill. ut eis uteretur in negotiorum dationem per eos & alios socios successorum, unde promissit de illis debito tempore reddere rationem.

Oberunt de anno 1658. Zanibonus, & de anno 1664. Gratus, unde inter istorum heredes, seu creditores, ac praxidicti Comelli etiam defuncti heredes, circa data & accepta de pluribus dubitari contingit, super quibus dicti Comelli heredes consilium pro veritate perierunt; Primum scilicet circa cambia decura & soluta de annis 1651. & 1652. in spatio intermedio post terminatas quatuor nundinas in priori conventionem contentas usque ad diem 20. Junii 1652. in qua dicta nova conventio inita est, an illa debeantur, dum de spaciorem transmissione atque cambiorum realitate non constabat; Secundo nam cambia in vim secunde conventionis deberentur ex tempore mortis Zaniboni, vel mortis Grati respective, stante quod per tales casus pretendebatur dissoluta societas, seu alias resolutus contractus; Tertio, stante quod constabat dictas libras 28. mill. susceptas esse, ut erogarentur (ut de facto erogata fuerunt) in dictum negotiorum dationem, unde certum erat per nundinas cambiari non potuisse, unde contractus praxidicti redderetur illicitus & usurarius, & quarto, quid mandandi esset de illis annis, in quibus cambiorum interfuturia, detrahis corresponden-

tium provisionibus, non ascenderunt ad dictam conventam summam 6. pro centenario, super quibus respondi.

Quoad primum, de plano & absque dubio pro heredibus Comelli creditoris respondendum censui, quoniam cum nulli haberetur probatio voluntatis partium continuandi, nisi quod cambia postmodum decessa soluta essent, ut erat casus de quo in infra allegandis decisionibus coram Certo, ad huc deberentur ex duplici clara ratione. Una quod tempus adjectum non censetur gratia terminanda, seu extinguenda obligationis, sed solum gratia illius differenda; & altera, quod non debet esse melioris conditionis morosus & desiciens a data fide quam non morosus & non delinquens, quoniam esset dare commodum ex delicto & mora, contra principia juris naturalis & scripti, Unde si durante termino conventionali, quando debitor dici non poterat in mora, neque fidei violator, teneatur ad interesse cambiorum, fortius teneatur debet in tempore sequenti, ut me obtinente decimum fuit in Romana Cambii 24. Aprilis 1662. & 23. Februarii 1663. coram Certo, per quas revoquantur duae praxidictes editae 8. Aprilis & 4. Decembris 1658. coram eodem, & de quibus in dicta causa, hoc eod. tit. disc. 9.

Multo magis in praesenti casu, in quo dupliciter constabat de voluntate partium continuandi in eodem contractu etiam post quatuor nundinas ad solam debitorem dilationem conventas, Primum scilicet verbis, ut dicitur in secundo instrumento, ibi: stante tacita proroga sursari per latre fere scilicet; Et secundo factis, per solutionem cambiorum, per quam solventes id agnovit.

Clarior vero ac indubitante procedendo cum lectura agentium ex personis debitorum, ac praetendentium iuxta secundum proximo sequens dubium, istum contractum esse societatis, quia sive dicatur societas, sive susceptio mandati, sive locatio operatum, sive contractus immunitatis, sive connexio trium contractuum, ac si quis habeatur in magistratu Mediolanen. Cambiorum coram Lancelloro, & Ubaldo decisi. 304. & 556. p. 2. recent. in Viterbien. transactionis 4. Junii 1663. coram Taja, & in iure partem datur etiam tacita renovatio societatis, locationis, vel similibus contractibus.

Neque alicuius momenti esse dixi conclusionem in suis casibus veram & receptam, de qua decisi. 69. par. 9. recent. in Ravenaten. seu Faventina cambii 16. Junii 1653. Bichio, & saepius in aliis, quod scilicet verba, vel facta partium in hac materia usuraria nisi operentur, neque redire valeant licita cambia alias facta & usuraria, quoniam huiusmodi propositio est verissima in iis, quae concernunt substantiam cambiorum, illaque requisita, quae ad eorum realitatem necessaria sunt, in quibus allegata, & alia auctoritates loquuntur, secus autem in iis, quae concernunt quid extrinsecum & accidentale pendens ab ipsarum partium voluntate, ut in d. Ravenaten. seu Faventina. hoc tit. disc. 12.

Utopote creditor postquam cessit dies solutionis, non potest in damnum morosi debitoris accipere debitam pecuniam ad cambium absque interpellatione, nisi ista ex pacto remittatur; Sive cambiandi facultas per debitorem creditore data, non intelligitur cum se ipso, nisi expresse dicatur, cum similibus; Ista vero non respiciunt substantiam seu validitatem cambiorum, sed solum respiciunt voluntatem partium, seu factum accidentale ab ipsa voluntate pendens, quae voluntas extrinsecus etiam per alias probationis species probari potest, multo magis per ipsarum partium duplicem confessionem verbis & factis explicatam, ut ita declarando dictam conclusionem habetur in dict. Ravenaten. seu Faventina cambii 26. Januarii 1666. coram Certo, & in dict. decisi. 12. Atque hoc iure passim vivitur in Curia, cum versetur in iis, quae non exigunt scripturam, vel alium factum tertii, ut sunt spacia, vel similia, sed agitur de rebus dependentibus a simplici voluntate ipsarum partium.

Et ideo, cum durante tempore convento, certum sit etiam sine realitate literarum, seu spaciorem cambia debentur, non tanquam cambia, sed tanquam damna & interesse ob non factum, seu non impletum mandatum per debitorem seu recipientem pecuniarum susceptum iuxta decisiones in Romana pecuniaria 7. Junii 1647. & 5. Junii 1648. coram Corrado in eadem 14. Junii 1649. Dunozet. impressi. post Salgad. in laevit. decisi. 7. & inter suas decisi. 829. quae reputantur in materia magistratus passim usu receptae, ut in allegata Romana Cambii coram Certo, & in aliis frequenter, atque prorogatio temporis super eisdem mandandi susceptione pendat a mera partium voluntate, nil prohibet illam per-

per ipsasmet partes declarari potuisse, unde quoad hunc primum punctum credebam verari in casu omnino plano, quoniam non agitur de iustificandis usuris receptis ex sola, & nuda confessione, quae praxidicta attendenda non est iuxta receptum cons. 520. Romani, sed confessio praedicta continet agnitionem illius veritatis & obligationis, quae etiam de iure, & ex natura actus adesse, quamvis debitor non agnovisset.

Quoad secundum, quamvis Scaccia de cambiis, s. 1. glof. 3. n. 33. & sequen. credat huiusmodi contractum esse societatis, admixtum cum duobus aliis contractibus assecurationis sortis & fructuum, quom opinione sequuntur Morales relati per Rotam in dicta Viterbien. transactionis 4. Junii coram Taja, s. 4. quod & c. & plene habetur in Firmana sub tit. de usuris disc. 1. Nihilominus iuxta firmata in allegata Mediolanen. coram Lancelloro confirmata coram Ubaldo decisi. 304. & 556. par. 2. recent. verius esse istum esse contractum interfuturum, seu susceptioni mandati non omnino voluntarii, sed necessarii, donec scilicet restitueretur accepta pecunia, cum quo sensu susceptioni mandati proceditur in allegat. dec. 7. post Salgad. & in d. acif. Romana Cambii coram Certo, & in aliis.

Quo posito sequitur non resultare cessationem contractus & obligationis per mortem, quoniam recepta juris conclusio, ut mandatum expiret per mortem mandantis, vel mandatarii, procedit in mandato voluntario, secus autem in necessario; Sicut enim debitor volens non potest invito creditore non restituere susceptione pecuniae habere mandatum pro soluto, atque ab ejus susceptione onere se eximere, ita non potest id sequi per mortem naturalem, vel civilem ne plus operetur factio quam veritas, ut de dicta distinctione inter mandatum voluntarium, & necessarium habetur per Gabr. de procurator. conclus. 2. n. 36. Trentacium. l. 2. var. tit. de procurator. sefol. 10. n. 7. & 9. Burat. decisi. 440. num. 2. & 3. Merlin. dec. 436. n. 11.

Unde propterea mandatum praedictum, seu verius susceptionem minus faciendam, esse transitorium ad heredes activae & passivae, pro absoluto supponitur in Romana multiplici 9. Decembris 1635. coram Pitovanis, & 18. Martii 1654. coram Melio, atque in celebri Romana Cambiorum acerrime disputata in Congregatione Baronum, & in Rota inter Valentem & Raymundum, quamvis ex parte debitoris praetendebatur cessatus cursus cambiorum ob expiratam mandatum per ejus mortem civilem ex banno capitali resistentem, arctam motum ex dicta ratione super rejectum fuit, nulla ratione habita deductis in contrarium per Caball. cons. 145. leg. 1. ut in dicta causa, hoc tit. disc.

Et in terminis specialibus contractus huiusmodi, ac mortis naturalis debitoris, seu mandatarii, qui pecuniam cambiandum susceperat, unde ejus heredes praetendebant ex dicto motivo dissoluta societatis, seu expirati mandati per mortem cessare cursum cambiorum, seu damnorum, & intereseque eorum loco debentur, ego disputavi in Tribunali A. C. in una Camerinen. cambiorum, & pro creditore iudicatum fuit, atque iudicatum canonizatum fuit per Signaturam Iustitiae rescribentem cum clausula, sine praedictis, quamvis ut credo causa alteriore de iurisdictionem non habuerit in Rota, ubi commissa fuerat, ob subsequatam concordiam, & de qua causa supra disc. 4. Potissimum quia contractus tenor non ostendit in hoc praeside electam fuisse industriam personam, itaque ageretur de negotio merae administrationis, sed potius constaret agi de mero commo obliquo, seu mutuo dato cum obligatione debitoris tenendi sub cambiis aequivalentem summam in ejus damnum & curam pro relevatione creditoris, ne damnum ex occasione sine pecunia sentiat, ut est proprie cambium obliquo, quod inter privatos est frequentissimum, ac passim usitatum, ut in d. Camerinen. disc. 4. & saepius in aliis hoc tit.

Circa tertium quantumquamvis Rota in Romana cambiorum 4. Julii 1642. 18. Aprilis 1664. & 16. Januarii 1645. coram Perringitore ex plurimum moralium sententia firmaverit, illicitum ac sicum censeri contractum cambii, quando creditor innotescit pecuniam ad cambium, per recipientem erogatas, vel erogandas esse in alios usus, ita ut per nundinas cambiari non possint, nihilominus, dicebam hanc difficultatem in hac facti specie non oblatere, nec de facto, nec de iure.

Non quidem de facto; Tum quia nullibi constabat de tempore primi contractus anni 1649. quando data fuerunt pecunia, quod Comello innovasset illas causas negotiorum dationum convertendas esse, unde scientia postmodum superveniens non habetur in consideratione, cum ad effectum

validitatis contractus spectetur scientia illius temporis, qua non concurrente non attenditur ea, quae deinde supervenit, ut in proximis terminis census impositi super realia, vel incapaci habetur in Romana Salviani 20. Martii & 19. Junii 1651. coram Vespio, Romana vineae coram Rojas inter suas dec. 4. 8. n. 4. & 5. & saepius in aliis; & in sua materia sub tit. de Censibus. Tum etiam quia neque ex secundo Instrumento anni 1652. inferri poterat ad certam scientiam Comelli, cum enim in uno eodemque instrumento contineri possint duo diversi contractus, etiam inter diversas personas, ut dec. 154. nu. 12. p. 8. rec. Romana domus 24. Januarii 1650. coram Bichio, & in aliis, possunt stare simul, quod Comellus post iam perfectum suum contractum (cum ad eum de aliis generandis inter ipsos Gratum & Zanibonum inquirere non pertinere) recessisset, seu non advertisset ad ea, quae inter ipsos gererentur, & sic inferri non potest ad scientiam, nisi ad summam ad remoram & praesumptam, quae sufficere non debet ad grave praedictum reddendum illicitum & usurarium iuxta receptum quotidianum axiomam, quod ad effectum gravis praedicti scientia debet esse vera & certa, non autem praesumpta. Puteus dec. 242. l. 1. Rota dec. 48. nu. 15. cum seqq. p. 8. rec. & in aliis plene congestis per add. ad dec. 542. nu. 98. p. 1. rec. tom. 3.

Minus de iure, quoniam licet Rota in allegatis decisionibus id dixerit, nihilominus in eadem causa, agnita veritate, curavit partium concordiam creditoris facti proficuum, ita ut eadem decisiones remanserint sine effectu, atque deinde quamvis positiva illorum revocatio sequuta non esset, semper ab eadem Rota alique Tribunalibus etiam in causis gravissimis, praesertim in Romana locationis venae factis inter Principem Ludovicum & illos de Ruccinis disc. leg. istud fundamentum non fuit habitum in consideratione, expresse deinde rejectum specialiter respondendo dictis decisionibus, in Romana Cambii 24. Martii 1664. s. tertio vis fiebat, coram Orihalora, de qua etiam hoc tit. inter Ludovicum & Spartam disc. 8. ex clara ratione, quod nulla (subest) necessitas cambiandi, seu girandi super cambiis eadem pecuniam sciente etiam date in alios usus per recipientem convertendam esse, & tamen iurum cambiorum sequi posse se in aequalanti, atque ita passim docet praxis totius Orbis, cujus notitiam habere non de facili solent Morales, ut plurimum intra clausula viventes, atque huiusmodi difficultates excitantes.

Demum quoad quartum & ultimum punctum detractionis positionum, dixi huiusmodi punctum frequenter a me disputatum fuisse in Tribunali A. C. & in Signatura, ad huc tamen proficere non disputatum, nec decum in Rota, atque tamen proficere esse cum certo praesupposito, quod ubi agitur de illis interfuturis, quae ob defectum realitatis (spaciorem) non debentur tanquam cambia, sed tanquam damna, & interesse, non possit creditor exigere nisi id, quod cambiorum inter alios decursum interfuturia impotent, detrahis provisionibus correspondens, quia creditor praetendere non potest, ex ea clara ratione, quod nunquam plus operari potest scilicet, quam veritas, neque interesse ob non factum potest excedere id, quod interesset si factum promissum adimpletum esset, Unde si Gratus & Zanibonus receptotes pecuniarum vere & realiter spacia transmississent, & cambia girassent, expensa provisionum cedere debuissent ad favorem correspondens, absque eo quod dator pecuniarum aliquid de eis praetendere posset, ita non potest de illis praetendere aliquid utilitatem, unde punctus videbatur pro meo iudicio indubitatus.

Tunc etenim provisiones in toto, vel in parte cedere solent commodo creditoris, quando ipsemet suscepit mandatum, seu curam girandi super cambiis, cum tunc prohibendum non sit reportare a suis correspondens, aliqua modica mercede contentis, conditionationem eorumdem provisionum ad eorum favorem, ut dec. 45. nu. 3. & seqq. p. 4. rec. tom. 2. in Romana cambiorum 4. Decembris 1662. coram Vespio, sed ubi cessat haec ratio, nulla alia subesse videtur, quae suadeat eorumdem provisionum commo cedere debere ad beneficium creditoris.

Solumque in hac materia ad favorem creditorum, ubi praesertim agitur de repetendis, vel imputandis cambiis iam solutis, considerata fuit non bene probata negativa minoris cursus cambiorum, ex eorumdem minorum fuerint in aliquibus nundinis, quia ubi cambium non est ad certas nundinas praeside restrictum, sed continet generalem alternativam omnium nundinarum in aliis locis celebratarum; ut est in praesenti contractu, tunc debet id iustificari per omnes nundinas ex juris principio, quod indebitum praesertim volun-

voluntarium exigit perfectam, & concludentem probationem exclusivam contrariae possibilitatis, & de quo habetur in Romana pro Musca & in altera pro Matescott. hoc eod. tit. dicit. 17. unde propterea iste punctus consistit potius in facto quam in iure utpote pendens a dictis justificationibus & calculis.

Quando autem in aliquibus casibus de huiusmodi minoratione concluderet ut supra constaret, quod in scripturis transmissis ex parte haeredum creditoris negabatur, tunc dicebatur quod intraret iuris difficultas, an illud plus singulis anni, vel temporibus solum ipso iure in fortem imputandum esset, ita ut eam ex tunc respectively extenuasset, vel potius competeret solum de praesenti repetitio, seu defalcatio; Hunc autem punctum dixi adhuc non esse decisum, Ego tamen credebam locum non esse dictae imputationi ipso iure in extenuationem sortis, licet enim Rota & Curia sequebantur opinionem, quod in odium usurarum fiat imputatio ipso iure, non autem per viam repetitionis indebiti, ut liquet ex firmatis, in vulgata Romana cambiis coram Bichio dec. 69. p. 9. rec. cum qua passim proceditur, At tamen id recte locum habet, ubi agitur de vitio intrinsicco consistente in dispositione iuris, cuius ignorantia in materia usurarum non excusat, neque in creditore inducit bonam fidem, ut est exempli gratia, quando praetenduntur cambia sine spaciis, seu alias de iure illicita & usuraria, cum tunc creditor inexcusabiliter censetur esse in mala fide causante ipso iure imputationem in fortem, eisque extenuationem, secus autem ubi agitur de re consistente in facto, cuius ignorantia in creditore scilicet & probabilis, tunc enim quidquid sit, an illa sit necesse sufficiens ad excusandum a restitutione percipientium & consumptorum, admittenda tamen videtur ad effectum evitandi dictam rigorosam imputationem, dum stante maiori cursu cambiorum in annis precedentibus, atque subsequata illorum solutione, creditor eorum cursu ignorans, bona fide credere potuit ad tanti cursum, dum debitor, qui cambiandi curam & onus habebat, atque cambiorum cursum scire debebat, voluntarius solvit, verisimiliter non solvitur, ideo sibi imputet, cur creditori non denunciaverit subsequenter accidentalem diminutionem, in cuius casu creditor recte dicere potest, quod abstinentisset a maiori exactione, non autem quod ita per adeo diminutas solutiones partem sortis recipere voluerit, Atque hanc dici mihi videri ipsam genuinam veritatem super isto puncto.

ROMANA LOCATIONIS VENAE PRO PRINCIPE LUDOVISIO CUM RINUCCINIS.

Causa variè decisiva per Rotam, postea concordata.

An in cambio detur usura ob mixturam alterius contractus, seu ratione certi lucri, Et quatenus detur, an talis mixtura, ex qua resultat usura, vitiet etiam ipsum cambium, vel potius, isto valido permanente.

S U M M A R I U M.

- 1 Casus controversus.
2 Contractus cambiis simpliciter & de per se non continet mutuum, & successivo neque usuram, & qualis contractus dicatur.
3 In omnibus actibus attendi debet substantia voluntatis, non autem cortex, & figura verborum.
4 Quod in cambio non adit usura, sed lasio, vel iniustitia.
5 Declaratur, & quod usura esse possit in quocumque actu inter vivos, vel per ultimam voluntatem.
6 Quando etiam in cambio proprio, & diretto adit usura.
7 Quia in cambio minuto, seu materiali permutacionis materia in eodem loco inter presentes.
8 In cambio nullum dari potest lucrum certum.
9 De cambio obliquo continente sub se plures contractus mutui, mandati, & cambiis.
10 Examinatur dec. Maltrill. 106. & an data infectione contractus creditori debeatur interesse.
11 Corruente altero contractu respectivo admixto cum contractu cambiis, an iste contractus etiam corrumpatur, & quando.
12 Accidentalia vitiantur, non vitiant.

13 Declaratur conclusio de qua supra, in circa respectivo: talem.

D I S C. XXIV.

Præsupposita facti serie in hac eadem causa magis distinctè enarrata, sub tit. de Regalibus disc. 117. ac brevius enunciatia in eadem causa, sub tit. de usuris disc. 4. Quatenus pertinet ad istam materiam cambiorum, actum fuit de puncto. An mixtura locationis, vel alterius contractus cum cambio inducat usuram, quæ istum etiam contractum vitiet, vel potius ipsa circumstantia inductiva usuræ vitietur, contractus cambiis firmo permanente. De prima verò tantum parte disputatum fuit in Rota, an scilicet adesse mixtura talis quæ causaret usuram necne. Cumque recedendo à prima dec. 23. Martii 1639. coram Cardinali Verospio, in tribus posterio ribus sub diebus 2. Maii 1639. & 28. Februarii & 26. Novembris 1660. coram altero Verospio successore, firmatum fuerit usurarum mixturam non adesse, hinc proinde de iure occasione disputandi de altera parte. Nam scilicet posita circumstantia usurarum, ista vitietur, vel vitietur, de quo solum actum fuit in congressibus habitis per solos huius partis Advocatos pro directione, ac etiam in illis, qui habiti fuerunt coram Arbitris, seu Arbitri consultiorebus, priusquam realliteretur causa in Rota.

Quatenus igitur pertinet ad dictam primam partem disputatam in Rota, cum in isto contractu locationis, seu appaltus venæ ferri suscepto per fratres de Rinuccinis conventum esset, quod ipsi dare deberent Ludovico locatori feuta 175. milla ad cambium, & explicando huiusmodi pecunie dationem cum vocabulo Italici idiomatis, prestare, ofar prestare, quod traductum in latinum idem importat ac mutuum esse; Hinc proinde in prima decisione anni 1639. inferatur adesse mutuum, quod data iniustitia pretii, usurarium reddidit alium contractum admixtum; In posterio ribus autem decisionibus, atque in dispositionibus habitis in Rota, magna inspectio habita fuit super hoc puncto, an adesse, necne mixtura mutui, nimirum labotantibus scribentibus hinc inde super Etruscae elocutionis vocabulorum significationibus, quid scilicet hoc verbum prestare apud Florentinos praesertim importaret, & an initio contractus in Urbe, istius potius, quam dictæ Florentinae Civitatis patriæ conductio loquendi usus attendi deberet, Atque Rota deferendo aliquibus attestacionibus negotiorum, magnum fundamentum constituit in usu Florentino, iuxta quem etiam ipse contractus cambiis explicari solet; Dicitur quoque contractus, inferitur non cadere usuram, cum hæc non detur sine mutuo vero, vel interpretativo, quod ita abeile iudicatum fuit, dum contractus cambiis, postis requisitis ad ejus realitatem ad præscriptum Constitutionis 117. Pii V. necessariis, nullam sub se continet mutuum verum, vel interpretativum sed, vel iuxta unam opinionem contractum permutacionis, vel iuxta alteram illum mandati, seu institutio, vel iuxta alteram locationis, & conductionis, vel iuxta alteram contractum innominatum, do ut des, seu do, ut facias, ut apud Turr. hoc tract. & in aliis hoc tit. pluribus.

Quamvis autem Ego inter huius partis Advocatos tunc junior, ut ceteri senioribus & primariis adhaerere, scribendo in causa, in præmissis quoque insisterem; In meo tamen sensu, omnes istos credebam labores, inanes, atque per modum loquendi potius puerilitatis, circa præsertim significationem dicti verbi, seu vocabuli prestare, & an unius, vel alterius Civitatis loquendi usus attendi deberet, quoniam procedendo cum certo principio, à iudicantibus & consulentibus in quibuscumque humanis actibus, tam inter vivos, quam per ultimam voluntatem, principeretur, ac perpetuo attendendo, ut non cortex, vel formalitas verborum, sed substantia voluntatis attendi deberet, ut de actibus inter vivos, Mantica de sacri. lib. 2. tit. 7. Baratt. dec. 133. n. 7. Meelin. dec. 692. numer. 46. Rota in Romana fidei iussione 24. Maii 1660. coram Verospio, & frequenter, sub tit. de credito, ac sub altero de contractibus & alibi; Et in ultimis voluntatibus idem Mantica de consuetudinibus lib. 3. tit. 3. nu. 9. Othob. dec. 254. in fine, & frequenter, sub tit. de fidei commissis ac alibi; Cum ex ipsa conventionis evidentiâ pateret in partium voluntate non fuisse dandi dictam pecuniam sub contractu mutui, sed sub illo cambiis, limitando cambiorum fructus, seu interestaria ad septem per centarium, ac etiam adiciendo pacta in contractibus cambiis ad idem solita iure justificatione spaciocorum, seu realitatis, & aliis, ita etiam comprobante subsequente observantia formalis guri cambiorum per nudinas; Hinc proinde puerilitatis species videbatur super formalitatibus, & significationibus verborum.

rum immolari, ideoque reflectendo etiam ad veritatem, omnino absolutum credebam, quod veresarem in contractu cambiis, non autem in illo mutui.

Converso autem eodem veritatis sensu retento, inanes credebam labores scribentium pro conductoribus in retexendo ad exclusionem usuræ longinquis allegationibus, quarum pleraque recensentur etiam in causâ decisionibus supra certo ac præsupposito principio, quod non detur usura sine mutuo vero, vel interpretativo, cum punctus difficultatis non consisteret in ipso principio, seu conclusione iuris, sed in eius applicatione, circa quam credebam procedi cum æquivo-co evidenti.

Licet enim purus contractus cambiis realis initus sub forma ad præscriptum dictæ Pianæ Constitutionis requisita, nullum continet mutuum, & successivè usuram, etiam si ageretur de cambio irregulari, in quo cambiorum interusura, seu pretia à partium conventionibus resultant, & in qua conventionibus circumventio, seu lasio adesse, cum id percutiat iniustitiam reducendam ad iustitiam, seu æqualitatem iuxta terminos text. in l. 2. Cod. de rescind. vendit. non autem usuram, ut advertebat in Romana cambiorum, disc. 1. & in aliis, atque est principium receptissimum.

Attamen ubi accedit qualitas alterativa, tunc illa corrumpere dicitur contractum, illumque transformare in diversam speciem mutui interpretativi sub diversis contractus nomine palliati; nam etiam in emptione, & venditione, locatione, & conductione, permutacione & similibus, artenta propria natura contractuum, nullam adesse dicitur mutuum verum, vel interpretativum, & consequenter non intrant terminis usuræ, sed potius illi læsionis & iniustitiae; Et tamen conventiones alterativæ, in istis etiam usurarum inducunt, ob eorum corruptionem, ac implicitam transiutionem in totum, vel in parte in diversum contractum mutui impliciti, seu interpretativi ad notata per Canonistas in cap. in Civitate, & cap. finalis de usuris, & per civitates in l. curabit. Cod. de action. empti, ut late advertitur ad propositum spud Maltrill. dec. 106. Quoniam inter usura etiam in feudo, emphyteusi, donatione, deposito, & similibus, à quibus illa magis abesse videtur; Et quod magis, etiam in legitimis & ultimis voluntariis, ut frequenter in sua materia, sub tit. de usuris, quoniam ipso, quod alteratur consuetudine natura contractus, atque de facto exinde resultat, quod ob usum pecunie admixtum cum tempore alter contractus aliquam reportat utilitatem de ipsius principalis contractus natura non competentem, tunc ita occultari dicitur mutuum velatum, seu interpretativum, ut in omnibus dictis, ac similibus contractibus, vel legitimis, ac ultimis voluntariis, quoniam, & in iudicium sententiarum, vel arbitrorum laudis plene expendit Læot. in eius tract. de usuris. qu. 1. §. 18. & 19. 25. & per totum tractatum, & sunt principia certa, in quibus ryonicum esset auctoritates desiderare.

Et in specialibus terminis cambiis, etiam ubi agitur de cambio proprio & diretto iuxta ejus originem & introductionem absque mixtura negotiationis, seu circulationis, sed pro sola commoditate, vel necessitate commercii, quia nempe habens pecunias in una Civitate, illius verè & realiter indiget in altera, vel in mundanis pro mercibus emendis, aliisque negotiis, vel usibus explicandis; nam adhuc adesse potest usura, ex eo quod ratione majoris dilationis, & de maiori cambiorum, seu mercedis pretio conveniatur; cum ita insit mutuum interpretativum, quod usuram causat juxta dubitationem excitatam per Lupum in cap. Naviganti, de usuris commentar. 3. §. 2. n. 72. in aliis ultimæ impressiois, aliis nu. 30. in antiquioribus, & advertitur supra in Romana cambiorum disc. 1.

Quoniam etiam in cambio minuto & materiali sine literis, quod in eodem loco inter presentes sequi solet, ut est illud quod exercetur per collybistas, quos vulgo bancheiros vocamus, cambiando scilicet monetam auream cum argentea, vel argenteam cum aenea, five grossam cum minuta, &c. dari potest usura, quoniam licet circa usuram licite concedatur in cambiatorum aliquod lucrum in compensatione laboris, & industriae circa illud exercitium, vel ratione illius extrinseci valoris, quem ratione commodioris usus habeat ex consuetudine magis una monetæ species, quam altera, quamvis valor intrinsecus esset informis, & circa quam recompenfiam si adesse excessus, vel circumventio, illa percuteret iniustitiam & læsionem, non autem usuram. Nihilominus si admixtum esset tempus, & successivè unus ex permutantibus lucrum ratione usus pecunie, quia nempe, ut sæpe contingit, praesertim in Regno Neapolitano, ubi magnus habetur incommodissimus usus pecunie aeneæ, quod

habens de facto inferiorem pecuniam; illa indigenti tradat ad certum tempus restituendam in argentea, vel aurea. Tunc enim occultari dicitur mutuum interpretativum, & successivè intrat usura, quod scilicet ob usum pecunie cum dilatione illam recipiens sentiat damnum, & successivè illius dator lucrum illius extrinseci valoris, qui vulgo aggium nuncupatur, in una ac in altera monetæ specie cum similibus, & sic usura non sinit in contractu cambiis puro, ac simpliciter, & de per se considerato, sed in circumstantia, seu qualitate alterativa.

Item retentis eisdem terminis cambiis veri, ac directi ut supra, illius essentialia requisitum est, ut nullum detur lucrum certum ab initio, neque in obolo, sed totum pendeat ab eventualitate majoris, vel minoris valoris monetæ, unde uterque contrahens æquè se habere valeat ad lucrum, ac damnum iuxta cons. 239. Romani, Rota dec. 303. nu. 5. p. 2. rec. dec. 315. n. 6. p. 2. diverf. Spetell. dec. 90. n. 21. & frequenter in aliis hoc tit. Unde propterea eo ipso, quod datur lucrum certum, & non pendens à dicta incerta eventualitate, istud dicitur cambium scium, saltem in hac parte alterativa luci certi ratione mutui interpretativi, in quod contractus cambiis, corrupta, vel alterata ejus natura, transiunt dicitur.

Clarius verò, ac extra principium dubitandi, quando ut in hac facti specie, non agitur de cambio proprio & diretto, quia nempe quis habens pecuniam in uno loco, eam tradat campforti, vel alteri, ut æquivalentes in alio loco, & in diversa monetæ ibi ad ejus opportunitates congruas recipiat, sed agitur de cambio obliquo, quia nempe indigens quæ pecunia pro alius usibus, illam mutuo accipiat ab eo, qui eandem cambiorum tascis, & negotiacionibus destinaverat, unde propterea ne mutator in damno remaneat, mutuator ei prebet facultatem accipiendi tantumdem ab aliis, vel à seipso ad cambium pro reintegratione, ideoque creditor, seu dato pecuniarum, ut advertebat supra in Romana cambiorum disc. 1. & in decisionibus in ea causa editis coram Verospio, ac habetur hoc eod. tit. in aliis frequenter, plures personas gerere dicitur. Unam creditoris ex causa mutui, alteram mandatarii debitoris accipientis pecuniam ad cambium mandantis nomine & damno, Et tertiam campfortis dantis sibi ipsi tanquam mandatario dictam pecuniam, illamque girantis, unde propterea adesse mutuum verum expressum, & consequenter ubi ex mixtura, alterius contractus resultaret certa utilitas aliam quam à cursu & eventualitate cambiorum, tunc usura remanet indubitata, quoniam istud lucrum ad aliud referri non potest, nisi ad accessiones mutui, vel ad cambium secum, ac ita naturalem cursum cambiis realis. Et consequenter dicta conclusio de usura non intrant sine mutuo vero, vel interpretativo, generaliter & in abstracto vera, omnino extranea videbatur à casu controversiæ.

Hinc ex facto potius quam ex jure cessavit occasio disputandi in Rota alium punctum. An posita mixtura alterius contractus causantis usuram vitietur, vel vitietur, dum ob præsuppositam iustitiam pretii, seu pensiois, in alio admixtum contractum locationis & conductionis, cessabat lucrum certum, quod est usuræ fundamentum.

Verum ubi subsisteret dictum præsuppositum, quod in meo, plurimumque sapientum sensu videbatur irrefragabile, quod scilicet dictus alter contractus locationis, seu appaltus contineret iniustitiam pretii & successivè lucrum certum, unde propterea intraret infectio usurarum; Quatenus pertinet ad punctum, an hæc vitietur, vel vitietur; Aliqui ex nostris, ac etiam ex scribentibus in contrarium, pragmatico more magnificentes doctrinas, ac decisiones punctuales, magnum fundamentum constituebant in decisione 106. Maltrilli, quæ nimirum docta & magistralis est in hoc puncto usurarum locationis, seu alterius contractus ob mixturam mutui, vel e contra, juxta deducta dicto discursu 117. sub tit. de Regalibus, & dicto alio disc. 4. sub tit. de usuris, quoniam per Concistorium declaratum quidem fuit usurarum & infectus ipse contractus, sed tamen creditoris adjudicatum fuit interesse pro pecunia, quam alter contrahens interim in manibus habuit ad rationem non excedentem decem per centarium, ut patet ex eadem decisione n. 40. ideoque inferrebat posse stare simul locationem esse infectam, ita ut Appaltatores tenerentur locatori reddere eandem rem vendita pro illo eodem pretio, pro quo ipsi vendiderant, & tamen eundem locatorem pro pecunia prædicta, quam interim habuit, teneri ad dicta cambia ad conventam rationem septem per centarium.

Istud motivum in Curia Romana, retentisque opinionibus,

bus, cum quibus in ea proceditur, verè nullius momenti erat, atque contemptibile dici poterat, dum omnino damnatum est illud interese, quod postea mora, seu conventionione in dicto Regno Siciliæ ultra, ac etiam in altero citrà, aliisque locis per Tribunalia laicalia decreverit abque illius speciali justificatione cum requisitis positis per Caltrani. *in l. 3. ff. de eo, quod certo loco*, utpote ibi habitis pro nocoribus, atque speciali probatione non indigentibus, cum in re opinio in Curia passim reprobata sit, ut frequenter in sua materia, *sub tit. de usuris*, ideoque dicta decisio ex hoc capite decernens creditori hanc accessionem non faciebat ad casum ex defectu applicationis, in qua totum & continuum est iustitiam malum.

Alii ex nostris, cum præsupposito proximè insinuati assumpti in Curia irrefragabilis non dandi interese absque titulo illius productivo, vel speciali justificatione, mordicus insistebant, quod pro dicta pecunia nihil deberetur, nullaque cambia currisset, atque hunc sensum præsertim habebant duo saniores, inter congregatos doctissimi & primarii Viri Androssa & Ronconius. Cum enim ex deductis *d. disc. 17. sub tit. de Regalibus*, indubitata esset correspondivitas locationis, seu appallus cum datione pecunie in dicta summa scutorum 175. mill. adeout unus actus sine altero absque dubio hincinde gestus non esset, unusque fuerit causa præcisa alterius, quod est verum ac certum correspondivitate indicium. Hinc proinde, data infectione contractus locationis, seu appallus, juxta regulam ex certis juris principiis, quam in correspondivis habemus, corruit etiam alter actus ex defectu voluntatis, quæ aliis adesse non dicitur, dum unus sine altero factus non esset.

Diversa verò in hoc puncto erat mea opinio, unde apparet, & apud alteram partem reputatus in ista causa durior, magisque pertinax, seu oblinatus, attamen in effectu etiam omnibus benignior; Credebam enim verè appallum non subsistendi ob etiam injustitiam pretii, quodque istud reducendum esset ad iustitiam, dum Appallatores nulli periculo, nullique incommodo subiecti fuerat juxta decisam apud Mastrelli. *dicta decis. 106. cum aliis, dicto disc. 117.* Et converso autem, injustum, ac omnino improbabilem reputabam nostram præsentationem denegandi etiam cursum cambiorum; Idque non solum ex quadam non scripta æquitate, ac epicheja deducta ex ratione, vel dispositione textus in *l. curabi, Cod. de action. empti*, & à simili, dum notorium erat datores pecuniarum esse negotiatores ratinentes eorum pecunias sub cambijs, quorum occasione expectandæ non sunt. Ac etiam ob declaratam voluntatem non faciendi mutuum, sed dictum alium contractum valide, & de sui natura hujusmodi eventualium accessionum productivum. Sed etiam de stricto juris rigore, juxta ea quæ apud Cenc. & Leotar. ac alios, receptissimum habemus in contractu censuali, quod ubi contractus de per se consideratus habet omnia substantialia, vel naturalia constituta, itaque nullus adit defectus intrinsecus, & in se, sed solum adjecta sint pacta ab eo extranea quæ percutiant accidentia, non autem substantialia, vel naturalia contractus. Tunc, quicquid sit in foro interno, in quo omnis definitio pendet ab intentione, unde solus Deus, ac propria conscientia sunt iudices. Quatenus pertinet ad forum externum, receptum est, hujusmodi accidentalia vitari, ac haberi pro non scriptis, non autem vitari; Et hic mihi videbatur casus, quoniam contractus locationis, seu appallus continebat purum accidens, quod esse & abesse poterat citra corruptionem alterius contractus cambij, qui de per se erat validus, & perfectus, utpote habens omnia Pianæ Constitutionis requisita.

Quatenus verò pertinet ad motivum correspondivitatis, Advertebam procedi cum aliquo æquivoco in applicatione, quoniam illud procedebat ad favorem alterius partis, quæ rectè dicere poterat, quod non dedisset tantam pecuniam sub cambijs limitatis ad taxam, juxta illorum temporum conditionem nimium suavam septem pro centenario, cum brevi etiam reductione ad quinque, & cum impedimento repetendi fortem, dimiutive singulis annis assequendam ex pretio venæ juxta seriem, de qua *disc. disc. 117.* nisi etiam effectum habuisset dictus alter contractus, cujus sperata utilitas dicta talia præjudicia compensasset, & sic quod ipsi creditores, cessante contractu appallus allegare possent resolutionem, resolutionem alterius contractus ita eis præjudicialis, ac nolle stare conventionis cessantis alterius contractus correspondiviti, tanquam ex cessante voluntate, sive conditione, sine qua non; Secus autem è converso, quoniam debitor qui pecunias indigebat, si pro eis habendis non solum se supponere voluit cambijs, sed etiam alteri jacturæ resultanti ex dicto

præjudiciali appallu, ubi duplicatum damnum sentiendo multo magis & abque dubio fecisset solum contractum cambij sine appallo; Et consequenter propterea improprium mihi videbatur dicere, quod ex hac parte allegari posset ratio defectus intentionis alias contrahendi, ob quam in correspondivis, cessante uno contractu alter quoque corruit, ita enim nimium repugnare videbatur ipse naturalis discursus, quidquid alter nimium rigorosis leguleiis faderet Sed subsequens concordia his omnibus finem dedit, nulla tamen difficultate habens per Arbitros in concordia tractam circa cursum cambiorum.

ROMANA

SEU NEAPOLITANA LITERARUM CAMBII PRO VALENTINO SALUTIO CUM FRANCISCO CUCURNO.

Casus decisus per Rotam pro Francisco.

An scribens literas cambii teneatur de casu decotionis mandatarius seu correspondivus cum directe sunt eas non implentis, si conditoris, vel adjecti, qui solutio faciendæ erit, fuit negligens in præsentando, & exigendo literas, & non certiorando scribentem de renuentia.

SUMMARIUM.

- 1 Facti series.
- 2 Resolutio casus.
- 3 Refertur quæ sit juris theoretica in materia, & distinguuntur casus.
- 4 De primo, in quo acceptatio literarum sequatur post decotionem, & recensentur decisiones Rotæ hunc casum percutientes.
- 5 De alia ratione ob quam ipso casu acceptans excusatur.
- 6 De secundo casu, in quo de tempore acceptationis scribens erat in statu valido post quæ immutata.
- 7 De tertio casu mixto, quia de tempore acceptationis non est sequuta formalis mutatio status, sed cepisset aliqua deterioratio.
- 8 Impugnatur in hoc casu resolutio, & de ratione.
- 9 Datur distinctio plurium effectuum, ad quos attendendum, conjectura & indicia futura decotionis, & ut quis dici valeat decotum.
- 10 Quæ regula tradatur ad videndum, an quis esset decotionis proximus.
- 11 De statu fori mercatorum Bononiæ in hac materia.
- 12 Quando futura preparatio decotionis in hac materia attendatur.
- 13 De applicatione theoreticæ generalis ad casum.
- 14 De stylo mercatorum in acceptatione literarum cambij.
- 15 Mandatarius, seu correspondivus non excusatur si scire potuit conditionem scribentis.
- 16 Ponderatur difficultas cadens in causa.
- 17 De partibus passivis bancorum.

D I S C. XXV.

Sub die 27. Februarii 1666. Cæsar de Cæsate in Civitate Neapolitana negotiator dedit literas directas Francisco Cucurno in Urbe negotiatori pro solutione scutorum mille faciendæ Valentino Salutio in Urbe pariter existenti, pro totidem ab eodem Cæsare acceptis, mediante banco publico, à Solaris, & Lavagnis, quæ literas Cucurno libere acceptavit, sub die 6. Martii; Cumque pendente solito termino dierum quindecim, qui usus vulgo inter negotiatores dicitur, sub die 15. ejusdem mensis ob ejusdem Cæsaris hæsitacionem ejus decotio in foro mercatorum detecta, & publicata esset, Hinc propterea Cucurnus, ita carens relevatore recusavit dictam literarum implementum ex motivo supervenitæ decotionis scribentis, introduciturque causa coram A. C. prodiit sententia dicti Cucurni absolutoria, à qua interposita appellatione ad Rotam coram Albergato, datoque dubio, An Cucurnus ad dictarum literarum solutionem teneatur sub die 13. Aprilis 1668. negativa prodiit resolutio, & in hoc iura causa pendet.

Quæstio autem hæc aliis apud nostros majores involuta, hodie in Rota, & Curia Romana, cum cujus opinione concordant etiam sacrum Consilium, aliæque Tribunalia Regni Neapolitani; videtur hodie jam sopita, itaque non sit amplius

amplius juris, sed facti, & applicationis; Juris enim theoretici est, de qua apud Franch. *dec. 303.* Fab. de Ann. *conf. 28.* 3. Rovit. *super pragm. x. de liter. cambior.* Merlin. *l. 2. contrrov. 11. de Matin. rel. 258. lib. 1.* Carleval. de *jud. tom. 2. quest. 6.* Rotam *dec. 345. par. 5. rec. in Romana literarum cambij 16. Martii 1640.* Coccino, & Tribunalibus *deci. 940.* cum aliis in hujus causæ decisione, quod plures casus distingui debent.

Primus est ubi decotio mandatarius, seu scribentis supervenit tunc acceptationem, ante scilicet literarum acceptationem factam à mandatario, qui in statu bonæ fidei eas postea acceptavit, iuste credens perseverantem mandatarius in consueto bono statu, cujus mutationis ignorantia crassa, vel supina dici non valet; Et tunc in dictis locis, & Tribunalibus recepta est opinio magis benigna excusans acceptantem, quoniam verius videtur acceptationem Scæcæ & aliorum, sed potius promissorem juxta opinionem Scæcæ & aliorum, sed potius mandatarium ita acceptasse cum propria obligatione, cum præsupposito, quod adhuc daretur mandatarius jam solutum per mortem civilem à decotione restantem, ideoque casus iste fortuitus cedere potius debet damno ejus, qui scribentis, & mandatarius magis quam correspondivus, & mandatarius fidem sequutus est, atque hic casus, de quo agunt Franch. & Fab. de Anna, & ceteri de quibus supra, si que habetur apud Rotam *disc. disc. 346. p. 5. rec. ubi literæ erant scriptæ sub die 2. Junii, & acceptatio sub die 9. ejusdem, decotio autem sequuta erat eo intermedio tempore, & ad summam ipsa die nona, scilicet in Sabbato, quando juxta statum mercatorum literæ scribi, ac respective acceptari solent; Prout in dicta Romana literarum cambij 16. Martii 1640. coram Coccino, literæ erant scriptæ die 31. Decembris, acceptatæ die 8. Januarii, decotio autem sequuta tempore intermedio nempe die 3. Januarii, unde mandatarius non potuit juxta usum custoditionem certiorari. Arque apud Dunozer. *disc. disc. 940.* litteræ erant scriptæ die 13. Februarii, acceptatæ die 20. martii autem status sequuta in ea hebdomada intermedia, & sic inter unum & alterum sabbatum, qui est mercatorum, & negotiatorum dies criticus, in quo frequentius, ac ferè semper decotiones detegit, ac sequi solent.*

Alia etiam probabili ratione isto casu concurrente, quod magis inculpandus, seu minus excusandus est ille ad cuius instantiam, & que gratiam literæ per mandantem, accepto æquivalenti scribuntur, qui tanquam præsens in loco melius indagare potuit, vel debuit conditionem decotum, quam mandatarius absens non aptus ad obtinendas eas informationes, quæ præseuti conceduntur; Et qui potuit etiam se cautelare dando æquivalentiam vinculam in banco, non liberandam nisi post acceptum nunciandum acceptationis, atque ita sepe non in tuto.

Alter casus est ubi mutatio status scribentis supervenit post acceptationem, sed ante solutionem, puta durante consueto termino usus, itaque acceptatio sequuta sit de tempore quo scribens erat in consueto statu valido & metantilli; Et tunc verius est, atque eadem hujus causæ decisio admittit, supervenit casum decotionis cedere damno, & periculo acceptantis, ut apud eosdem allegatos, ac etiam bene apud Capyc. *Litr. conf. ult. d. num. 10. & segg. & dec. 196. num. 24.* Bocch. *conf. 17. lib. 1. num. 1.* & communitur ac in dictis Rotæ decisionibus.

Tertius casus est mixtus, ubi scilicet, tam de tempore quo scriptæ sint literæ, quam de tempore acceptationis, status mandatarius cooperat deteriorari; itaque jam adesse futura decotionis prædicatorio, formalis autem immutatio status per detectam decotionem sequuta esset post acceptationem, de cuius tempore adhuc scribens negotiaretur, atque in foro mercatorum inter negotiantes reciperetur, ac silem generaliter haberet, licet apud alios ea dimiuta esset, & de ea titubari jam coepit, qualis erat propterea, ac præcisi casus præcisi controversiæ.

Et tunc in Rota in hujus causæ decisione simpliciter sitim acceptantem excusari, quasi quod si id innotuisset, verisimiliter literas non acceptasset, taleque obligationem non suscepisset, allegando in id auctoritates Fab. de Anna *d. conf. 82. n. 11. cum seg. Mastrelli. dec. 221. n. 2.* & Merlin. *d. contrrov. 11. n. 14.* cum aliis generalibus non percutientibus istos terminos speciales.

In hoc autem, mihi scribenti pro Salutio actor, ad solam etiam veritatem reflectenti, videbatur quod circa ea quæ juris theoreticam generalem percutiunt, fortè procellum esset cum aliquo æquivoco, quodque dicta propositio ita simpliciter sumpta esset periculosa, publicoque commercio

atque negotiantium bona fidei nimis præjudicialis; Siquidem in Urbe, omnibusque Orbis Civitatibus, & emporiis quotidie praticum, mercatorum ac negotiatorum non semper eundem uniformem statum habere, sed quatuorque majoris, & quatuorque minoris exificationis, atque plerisque pecunias sub cambijs, vel ad interese, præter solitum accipere, vel tractas non ita punctualiter implere, ac aliquando pati protestationes, quæ majoris exificationis aliquam diminutionem inducere solent, ad ea ut per aliquos melius informatos eis non credatur cum ea facilitate, vel in illis magnis summis, ut prius credi solabatur. Adhuc tamen in generali opinione, atque in foro mercatorum retinent eundem statum atque providoneis, & probis negotiatoribus reputantur, cum exceptis quibusdam omnino accidentalibus, ac inopinatis casibus raro contingibilibus, decotionibus non sequantur in instanti, sed longas habeant præparationes; Unde propterea theoretica communi consensu etiam tenentium magis benignam opinionem supra in secundo casu constituta nunquam verificabilis esset, nam quodcumque post acceptationem, sed ante implementum, scribentis decotio, vel aliqua deteriorationis suspicio oritur, semper mandatarius recusatè post solutionem, sive accipere hunc pretextum pro literarum prompto implemento differendo contra omnem negotiationis ac publicæ commereii rationem, atque cum evidenti ejusdem commereii, ac publicæ fidei præjudicio, cui ad hunc effectum revocantur, seu resolutionis mandati, cui innititur opinio in primo casu constituta, requiritur illa status immutatio quæ causat mortem civilem, naturalis ad hunc effectum assimilata, & que sequi dicitur per formalem decotionem, vel saltem per eum statum, in quo dici valet proximè decotum, qui decotio jurè censetur, atque in his terminis loquuntur Fab. de Anna, Merlin, & Mastrelli. in decisione allegati, ac alii.

Atque in hoc proposito, respondendo auctoritatibus quæ deducebantur per scribentes in contrarium super generali propositione probandi proximam decotionem per indicia, suspensiones & argumenta collecta per Rocchum *in notab. de decoti. post 2. vol. conf. not. 37. nu. 108. & seg. & alios*, Advertebam aliud esse agere de contractibus, solutionibus, obligationibus, alienationibus, & declarationibus, quæ à decotum stant in fraudem creditorum in gratiam uxoris, & conjungtorum, vel fiduciariorum cum quibus fraudis, & collusionis suspicio probabiliter interit, Aliud verò ad istum prædictum effectum excusandi mandatarius, qui literas cambij acceptavit, ob talem mutationem status mandantis, quod ex illa resultat revocatio mandati, tanquam per mortem civilem, isti enim termini sunt inter se longe divergi, omniumque clarum videtur æquivocum, hinc utrumcumque aliis præcedentibus regulare; Ad primum enim effectum inducendi in altero contracte cum decotum malam fidem, ac fraudis præsumptionem, certa, & determinata regula dari non potest, sed juxta generalem rerum conjecturalium naturam & qualiterem, totum residet in iudicis prudentis arbitrio, ex facti qualitate, singulorumque casuum particularibus circumstantiis regulandum, adeout quandoque etiam per menses, imò etiam per annum antea dici valet quis decotum, & contrahens in fraudem, ut pluries ad vertitur in sua materia *sub tit. de credito, præsertim in Bononiæ discussionis*, ubi de statu fori mercatorum Bononiæ præsertim hanc fraudem, per qua triennium antea, unde propterea omnes creditores, seu alios intra dictum terminum contrahentes cum eo, qui postea decotum, nulla data temporis differentia, reddit æquales; Hoc autem si admittimus in hac materia literarum cambij, esset involvere totum Mundum, atque publicum commercium omnino tollere, vel impedire, quod nil absurdius dum juxta *dec. 9. Barati*, tempus 14. dierum reputatur passim sufficiens, & tamen data acceptatione tempus usus est talis, & pluries minor, & sic nunquam daretur casus quo acceptans esset obligatus.

Ideoque futura decotionis actus preparatorios observabam rectè considerabiles esse in hac materia, ubi probabilis suspicio cadere posset, quod literæ cambij per decotum correspondivis scriptæ essent, non pro æquivalentia tunc fuerent, ac bona fide habita ab eo in cuius gratiam tracta facta, sed ut illam jam ex alia causa creditorem dimittat, juxta ponderationem, de qua infra in hoc præfatio controverfo casu.

Illa igitur theoretica generali ita constituta; Quatenus pertinet ad ejus applicationem, ac factum, per eosdem testes inductos ex partem conventi, aliasque probationes deductas per actorem cum attestacionibus negotiatorum, & partem publicorum bancorum, ac etiam cum publicis instrumentis,

ris, constabat dictum Casarem usque ad diem 12. Martii publice conversatum, ac negotiatum esse, atque pro negotiatore iuxta solitum fuisse in publico foro reputatum, detecta solum ejus deoctione ex latitacione in dicta die 13. cadente in Sabbato, die ut supra mercatorum critica; Dicebant autem restes a multo tempore antea ejus fidei diminutionem iniciatam esse, eis tamen inter se discordantibus, aliqui namque id assererent a sex mensibus, alii vero id restringebant ad duos creiter, ex quo tempore plures passus erat protestationes ob literas non impletas, alia etiam indicia deterioracionis in dies referendo, proxima vero in ipsamet hebdomada deoctionis, & sic post acceptationem sequutam hebdomada precedenti, ob dimissionem scilicet scripturalis, repositionem uxoris in monasterio, & occultationem librorum, & aliorum bonorum.

Atque hoc facti serie sic stante, dicebam, quod aut attendere volumus formalem deoctionem, & illa sequuta erat sub die 13. Martii, & sic septem diebus post acceptationem, sequuntam sub die 6. quimodo vere, & proprie per decem dies antea, quoniam litera scribuntur in Civitate Neapolis Sabbato, dum ista litera scripta fuerunt die 27. Februarii, habentur autem in Urbe in die Mercurii valde mane, quimodo, & die Martis de foro, atque illico requiritur mercator ad acceptandum, sed ille ex quadam majori dilacione de facto per negotiatorem usurpata differt facere acceptationem in scriptis usque ad sequentem diem Sabbati, quasi quod illa sit hujusmodi negotiorum dies congrua, ideoque magis de plano intrabat theoria, de qua in dicto secundo casu.

Aut ex abundantius attendendum esset tempus coepte, seu preparatae deoctionis, & cum illud esset nimis longum sex mensium, vel saltem, duorum, adhuc acceptans inexcusabilis remanebat, dum allegare non poterat probabilem ignorantiam, nisi iustam credulitatem, quod mandas continuaret in confuso bono fidei, ideoque sibi imputare debet cur sciens, vel scire debens statum mandantis, literas acceptavit, ut bene advertitur per Gaitum de cred. cap. 2. tit. 7. nu. 2404. & segg. Carleval. dist. 96. n. 38. Merlin. d. contr. 11. nu. 17. & 18. & bene Rota d. dec. 355. nu. 2. & 13. cum duobus segg. p. 5. rec. ac ceteri communitur tenentes hanc magis benignam opinionem, non alteri fundamento innixam, nisi dicere credulitati, quoties sit iusta, & probabilis, ex bene disculis per Merlin. d. contr. 11. Et habemus in materia restitutionis in integrum ad versus prescriptionem; Sive in materia alterius perlocuti remediis competentis ratione ignorantie, quia intelligitur, dummodo illa sit probabilis, & verisimilis, non autem ubi crassa, & supina, aut alias improbabilis; Porcissimè vero, quia in facto justificabatur hoc medio tempore, & postquam restes dicebat scribentem coeplisse deficere a fide, plura, & plura negotia inter ipso mandantem, & mandatarium intercesserant, unde et propterea omnino planum videbatur, quod acceptans non esset excusabilis.

Unica difficultas, quam ab initio in ista causa agnoscebam, consistebat in facto potius, quam in iure. An scilicet concurreret nec ne bona fides in predictis Solaris, & Lavagnis, ad quorum instantiam dicta litera scripte erant, quod scilicet vere, & realiter tunc data esset equivalencia, tanquam mercatori probabiliter idoneo reparato. Vel potius dicta equivalencia per se non esset, sed illi tanquam praesens melius informata de malo statu dicti Casaris ejusque imminente deoctione, tanquam ejus creditores curassent mediante ista tracta se reintegrare, ita ut scientia dicti status, sive imminetis deoctionis praevio, magis verisimilis esset in predictis, quam in mandatario absente, ideoque totus punctus esse videbatur in realitate praedictorum dicta equivalencia tunc, & de praesenti, quod advertebam justificandum esse, alias quam per partium banchi, in qua per actorem totum fundamentum consistebatur, quoniam in ea Civitate frequens usus est, ut omnia ferè negotia inter partes tractata transiant per bancum, etiam sine effectiva pecunia, atque ibi vulgo dicuntur *partita passatoria*, quae nihil probant, nec aliquid operantur, ut in specie advertitur per Cypic. Latr. dec. 220. nu. 72, quando enim ita res se haberet, iustam credebam resolutionem, secus autem è converso, quod scilicet tunc vere à bona fide equivalencia soluta esset ut cambiaretur per Urbem.

ARIMINEN. LITERARUM CAMBII PRO FRANCISCO MANGANONO. CUM FRANCISCO RASIO.

Casus disputatus coram A.C.

An scribens literas cambii teneatur de casu deoctionis mandatarii, seu corresponsalis cui directae sunt eas non impletis, si creditoris, vel adjecti, cui solutio facienda erat, fuit negligens in solvendo, & exigendo literas, & non certiorando scribentem de reventia.

S U M M A R I U M

- 1. Falsitas.
2. Scribens literas cambii teneatur restituere aequivalentiam acceptam si litera non impleantur.
3. Etiam si recipientis fuerit negligens in exigendo.
4. Quod illa sit questio facti potius quam juris, & quomodo decidenda sit, distinguuntur inter negligens non notabilem, & non notabilem.
5. Qui recipit literas, quae non impleantur, teneatur certiorare scribentem.
6. Assignantur rationes ob quas ubi concurrat negligentia notabilis, periculum non debet esse scribentis.
7. Ubi etiam cessat est pro solvendo, & non pro soluto, cessonarius teneatur facere diligentiam.
8. Mandatarius teneatur servare bonam fidem, & quam culpam praestet.
9. Termini literarum cambii diversimode tractandi sunt, quatenus illi simpliciter cessionis, vel assignationem.
10. Leges municipales aliarum Provinciarum, vel divisionum, an & quomodo attendi debeant.
11. Expenduntur auctoritates super conclusione de qua nu. 3. ut percipiantur casum modica negligentia.
12. Quomodo dignoscatur an negligentia sint notabilis & culpa nec ne.

D I S C. XXVI.

Franciscus Manganonus sub die 28. Aprilis 1666. Arimini negotiator, scripsit literas Laurentio Zelz ejus debitori in Urbe commoranti pro solutione futurorum 800. facienda in eadem Urbe Thome Baccello in gratiam Francisci Rasi, à quo aequivalentiam accepit; Praesentis vero die quarta Junii sequentis dictis literis praefato Zelz, hic recusavit illas acceptare, data intentione acceptandi & solvendi cum aliqua competenti dilacione, unde Brogius Baccelli complementarius, ac focus fecit solum protestationem, atque de sequis certiorare reddidit dictum Rasiuum; qui nullam protestationem fecit cum Manganono, minisque ut supponebatur, eum alias certiorare reddidit, unde negotium ita pro aliquo tempore siliuit usque ad mensem Octobris, istoque intermedio tempore obiit Zelz non solvendo, quare Rasius actiones direxit contra Manganonum scribentem pro restitutione aequivalentiae habite.

Et introducitur causa coram A.C. sive Praetato deputato, Scribens pro Rasio actore istius intentionem fundatam dicebat in recepta onclusione, de qua supra in Neapolitana dist. 22. super obligatione scribentis literas non impletas restituendo, quidquid receptum esset, ex causa earumdem literarum, deducendo easdem auctoritates, quae dicto dist. 22. relatae habentur.

Cumque ex parte rei conventi exciperetur de actoris negligentia in non exigendo debito tempore dictas literas, vel in non certiorando ipsum scribentem, qui ita certioratus suas adhibuisset diligentias priusquam Zelz deficeret, & à quibus diligentis abstinuit sub bona fide per eum ex silentio Rasi concepto, quod litera essent iam impletae. R. applicabant scribens pro actore de conclusionem, in Rota praefertim & Curia recepta, quod ubi non constat de requisitis verè & formalis delegacionis hujusmodi litera susceptae censetur pro solvendo, non autem pro soluto, & sic sub conditione quatenus solutio sequatur, & non alias, ideoque scribens non remanet liberatus, quamvis ex parte recipientis, vel cessonarii aliqua negligentia adhibita esset, ut per Rot. apud Gregor. dec. 217. Bucar. dec. 486. & 497. apud Pacif. d. dec. 49. & 50. apud Royas dec. 362. inter rec. p. 10. dec. 47. & 260. & pluribus. At-

que esse alibi magis communitur receptum patet ex deducti per Rovit. super pragm. 1. de literis cambii, nu. 1. & segg. Roch. resp. 8. l. 1. Merlin. de pignor. l. 4. qu. 150. in fin. Ole. de cess. jur. tit. 7. q. 3. & generaliter in proposito cessionis nominis debitoris, & cujus periculo istius deoctione cedat, habetur pluries in sua materia sub tit. de credito.

Scribens ego pro reo convento, admissa veritate primae conclusionis in suo casu super regressu competente contra scribentem, ubi non oblatet ipsius cessionis, vel adjecti negligentia, ad istam restringendo quæstionis punctum, an scriberet stante intermedia mutatione status mandatarii de tempore literarum eorumque mutationis idonei, oblatet nec ne actori negligentia ipsius, vel ejus corresponsalis, quae etiam sufficeret.

In hoc autem, dicebam, quod quidquid iuxta morem Notarij varient, praefertim ad solam causarum opportunitatem scribentes, Attramen bene ponderatis auctoritatibus, & decessionibus, quas desuper habemus, questio videtur potius facti, & applicacionis, quam juris, decidenda cum distinctione bene conciliante auctoritates quae desuper pugnatè videntur, eodem praesupposito scribentium in contrarium intento, quod non concurreret formalis delegatio, sed ageret de simpliciter cessione, seu assignacione literarum quam admittetbam in dubio censeri debere potius pro solvendo, quam pro soluto.

Aut enim negligentia non est magna, & notabilis, & tunc verius est eam non oblatere juxta supra dictam regulam in contrarium deductam, quam cessantibus legibus municipalibus admittetbam veram, juxta deducta in dicta Neapolitana dist. 22. Aut vero illa est magna & notabilis, ita ut culpam reddat, atque dici valeat causa damni, quod scribenti alias resultat, quia nempè hic sub bona fide, iustaque credulitate quod litera fuerint impletæ, acquirere, atque non fecerit illas diligentias quas alias fecisset, & quibus mediantibus debitor tunc in bono statu existentem exegisset, & tunc secus, ut bene ceteris relatis Fontanell. dec. 125. in fin. quem in hoc laudat add. ad Cypic. Latr. dec. 20. n. 26. Roch. resp. 8. n. 7. lib. 1. Merlin. de pignor. lib. 4. qu. 150. nu. 65. Olea de cess. jur. tit. 7. q. 3. n. 39. & admittunt add. ad Greg. dist. 217. n. 9. in fin. ubi allegatur Scaccia in hoc ab omnibus receptus, quod qui recipit literas, quomodo solutio suum impleverunt non habuit, teneatur certiorare scribentem, ut etiam ex Gaito & aliis habetur apud Carleval. de judic. tom. 2. disp. 6. num. 28. bene Thor. in compend. dec. par. 2. verbo periculum deoctionis, in fine.

Et quando desuper non haberemus auctoritates, id etiam suadet utraque ratio humana & legalis, naturali siquidem sensui, ac rationi repugnare videtur, quod cessonarius ita obdormitans, & quandoque cum cessio debitor etiam cum occulta recognitione colludens, à propria culpa ita immuni bona fide verus factus est; Ac etiam juxta principia legalia; concordant enim omnes, hujusmodi cessonarios, vel adjectos, quamvis cessio esset pro solvendo, teneri ad diligencias, licet tales quales, non autem omnino exactas, ac per viam formalis executionis, ex ea clara ratione quod ita cessonarius suscipere dicitur à cedente mandatam ad illam executionem faciendam, ideoque docere debet se implevisse partes mandatarii ex generaliter deductis per Rotam apud Merlin. dec. 639. dec. 44. n. 12. p. 11. rec. Fontanell. dista dec. 125. & frequenter in terminis generalibus controversis inter cedentem & cessonarium super periculo nominis cessi in sua materia sub tit. de credito. Ideoque data magna & notabilis negligentia, impossibile redditur cessonario justificare hoc requisitum, dum ita concurrere videtur etiam culpa lata, cum tamen etiam levem de jure mandatarium praestet, quimodo in aliquorum sensu etiam levissimam, ut pluribus iuris expensis, late deducti Harprecht. 8. in §. is qui instr. de mand. n. 21. cum segg. ubi concordantes. Quodque mandatarius praestare debeat diligentiam, & culpae reddere rationem. Mant. de tacit. lib. 7. tit. 14. n. 5. & habetur sub tit. de Regal. dist. 117. & alibi.

Quod si procedit generaliter in quacunque cessione, seu assignacione proprio creditore facta pro solvendo de aliquo nomine debitoris, utriusque facilis, atque cum majori rigore contra cessonarium, seu recipientem literas recipientem est in hac materia literarum cambii, ita ratione communis usus, ac negotiorum, & publici commercii exigente. Attendendo etiam in idem aliquorum Principatum rigorosus leges particulares desuper editas, non in ratione auctoritativa non egrediente limites, & potestatem legislatoris, sed in ratione interpretativa, & tanquam doctrinam magistratalem, ex his, quae circa leges particulares aliquarum provinciarum, & ditiorum, praefertim finitima-

rum adverteunt DD. collecti per scribentes apud Prat. resp. crim. 46. n. 53. & segg. & advertitur etiam per Rotam in proposito consuetudinis dec. 357. n. 61. p. 11. rec. & de legibus Hispaniarum dec. 27. n. 3. p. 11. rec. & Franc. dec. 578. n. 14. cum alii per Constantium in l. 2. C. de fil. Offic. lib. 10. & per add. ad Rovit. pragm. 2. de cessione bonorum, atque frequenter alibi advertitur.

Idque etiam agnoscere videntur auctoritates, quae supra contra scribentem infirmantur, siquidem apud Greg. 217. ut patet n. 7. nulla aderat negligentia, & apud Bucar. dec. 486. n. 6. ponderatur moram 27. dierum non esse notabilem. Atque ex judicio mercatorum idem advertitur coram eodem dec. 457. n. 8. & segg. potissimè quia in d. dec. 486. concurrebat qualitas militaris in debitore ita non facilis conventio, & cum eodem praesupposito morae non notabilis, vel aliàs excusabilis proceditur dec. 49. & 50. post Pacif. d. dec. 260. n. 14. & 15. p. 10. rec. & in aliis.

Igitur ut jam dictum est, questio non est juris, sed facti, certam regulam generalem, sive uniformem decisionem non recipientis, sed decidenda pro iudicis prudentis arbitrio, regulando ex facti qualitate ac singulorum casuum particularibus circumstantiis, quae solent frequentius esse difformes ob locorum diversos usus, nec non per sonatum, & temporum qualitatem, quibus attentis iuxta generalem regulam quam in arbitraribus, & conjecturalibus habemus, unum & idem temporis spatium in uno casu erit modicum, atque negligentiam notabilem non importabit, in alio vero erit magnam importans negligentiam notabilem. Potissimè vero ac principaliter attendendo maximam differentiam militante inter casum literarum cambii, & alterum simplicis assignationem, quam debitor tractat suo creditori de aliquibus effectibus, vel nominibus debitorum, adeo ut ille pro meo iudicio clarus videatur error tractare hos terminos literarum cambii inter negotiatorem cum dictis aliis terminis generalibus simplicis cessionis, vel assignacionis, quae sequatur inter privatos creditores, & debitores; Potissimè autem attendendo, an scribens, vel cedens verisimiliter exegisset, ac se reintegrasset, si fuisset certioratus.

In unica vero disputatione habita in ista causa, matorum iudicium pro veritate estormare non potui, ob non bene firmatum super quo causae Patroni nimium diversificabant, cum ab hoc ut dictum est hujusmodi controversiarum decessio pendeat; incertus tamen mihi est causae exitus, dum causa mutavit defensores, & ut frequenter contingit ex mutatione procuratorum.

S O P R A

LA VALIDITA' DEI CAMBII DIPIAZZA.

In che differiscano da quella di fiera, fatto in occasione della disputa havuta in Signatura di Gratia nella causa Romana Cambiorum trà la ragione bancaria di Filippo Valenti & il Marchese Raimondo, della quale si tratta di sopra al dist. 1. & 2. e con la quale occasione si discorre di molte specie de' cambii. Et quando in essi entri il sospetto dell' Usura.

D I S C. XXVII.

Per chiarezza della materia dei cambii, e per togliere gli equivoci presi da moderni Scrittori sopra l'intelligenza della dottrina degli antichi Canonisti, e Morali, conviene distinguere le diverse sorti de' cambii, & in quali entri o no l'usura o sospetto di essa supponendo il discorso in Roma.

La prima sorte di cambii è quella che si fa trà presenti trà l'una, e l'altra specie di moneta corrente nel medesimo paese, ch'è à punto quel cambio conosciuto dalla legge commune, che si esercita da gli Argentarii o collobisti, volgarmente chiamati Bancherotti, quali per la miglior qualità, o più commodato uso di una moneta che l'altra, ricevono per tale commutazione certa mercede; Come à dite, Titioha cento scudi di oro di vecchio o cento cinquanta denari di moneta di paoli, e li bisognano per una spedizione di Darata cento scudi di oro stampo, v.à dal bancherotto, e per cambiabile la sua moneta in detti scudi di stampe gli paga un mezzo grosso, più o meno conforme li più conviene per scudo, ch'è valore di quella miglior qualità di moneta, & in tal cambio

bio il bancherotto altera il prezzo, perchè in lista tramercanti correrà l'oro ad un bajoccho, ed egli ne vorrà due per sua mercede, vivendo con quell'industria, nella quale applica tutta la sua persona & opera. Anzi si dà la mercede anco nel cambio di due monete d'equal bontà, e valore per la sola maggior commodità di una specie più che l'altra; Come a dire, hà Titio una dola di Spagna, comple haver tanti giulli, grossi, o mezzi grossi, vada dal bancherotto, e paga per tal cambio certa mercede; Come anco per la più buona, o cattiva qualità della moneta, benchè il valore sia il medesimo; Come a dire, hà Titio nel Regno di Napoli cento ducati di rame, gli comple haver l'istessa somma in moneta di argento, o oro, come più commoda al trasporto e più spendibile, la cambia col bancherotto, o col negoziante pagandone il cinque più, o meno per cento d'aggio come si può convenire. E questa forte di cambio trà presenti è anco praticabile dalla moneta corrente in un paese con la moneta di un altro, che ivi non corra; Come a dire, viene in Roma un Regnicolo di Siciliano, porta seco cento ducati di tari o altra moneta di quel paese, che in Roma comunemente non si spende, vada dal bancherotto o altro negoziante, e la cambia in restioni, o paoli perdendovi il dieci o dodici per cento, come si può convenire.

In questo cambio non cade usura, non entrandovi dilazione di tempo, nè mutuo vero o interpretativo, senza de quali non può darli l'usura; Vi possono bensì cadere l'inganno, e la lesione, perchè correndo il solito aggio de gli scudi d'oro di stampe a mezzo grosso l'uno, l'astuto bancherotto col non pratico cambiante può chiedetne, & haverne un grosso; Come anco vi può cadere la falsità, perchè può dare all'insperito scudi di oro peso vecchio in cambio di stampe nuove, ovvero giulli di Urbino, o Ferrara, o restioni di S. Petronio in cambio di giulli o restioni Romani, ma ciò sarà fallità, fraude, lesione, o ingiustizia, però mai usura.

La seconda forte di cambio è quella che parimente si fa trà presenti da una specie di moneta all'altra dell'istesso paese, e nel medesimo luogo, ma con qualche dilazione di tempo, il che frequentemente si pratica nel Regno di Napoli; Come a dire, Titio dà oggi Sempronio cento ducati in moneta di rame, perchè tra un mese restituischi gli medemi cento ducati in moneta d'argento, o oro; O pure dà cento ducati in moneta d'argento del paese, perchè tra un mese gli restituischi nel medesimo luogo cento scudi di moneta Romana; E in Roma si può praticare, che Titio dia a Sempronio cento scudi d'oro di peso vecchio o cento cinquanta scudi di moneta, perchè a campo di un mese o due egli restituisca cento scudi d'oro stampe.

In questa forte di cambio cade chiaramente l'usura, perchè vi entra il mutuo con la dilazione del tempo, per mercede del quale si riceve quell'utile, che importa il ridurre la sua moneta da una specie inferiore ad un'altra migliore, & in questo consiste propriamente l'usura di cavar frutto dalla sola dilazione, & uso del denaro.

La terza forte di cambio è il locale, che si fa per lettere sopra la moneta del medesimo paese da un luogo all'altro del medesimo Regno o Principato; Come a dire, Titio hà mille scudi di moneta in Roma, gli comple haverli in Macerata, ma non vorria haver l'incomodo o spesa, nè fogggiacere al pericolo della trasportazione, trova Sempronio negoziante, a cui dà la sua moneta, & perchè glieli paghi o facci pagare l'istessa quantità in Macerata con il cambio di tre o quattro per cento, più o meno, come si possono convenire.

Questa mercede non può dirsi che sia per il cambio o differenza di valore da una specie di moneta all'altra, mentre si dà, e si riceve l'istesso pieno, e tanto nell'uno, quanto nell'altro luogo la moneta hà il medesimo valore, ma solo è mercede della spesa e pericolo per la vertura o trasporto, ch'è hà da un luogo all'altro; E sebene Sempronio non manda la medesima moneta, in maniera che effettivamente non patisca la spesa della vertura, nè fogggiaccia al pericolo di esser rubbato per la strada, ma procura, che da un suo corrispondente in Macerata con denaro di esso Sempronio o dell'amico si paghino a Titio i suoi mille scudi, nondimeno ciò non importa, essendo effetto della sua industria, non importando ciò a Titio cosa alcuna.

In questa forte di cambio possono darli l'ingiustizia o lesione, e rispettivamente l'usura; L'ingiustizia, o lesione, perchè se tra pratici negozianti la mercede di questo cambio senza alterazione particolare di tempo, ma nel solo termine, che porta la distanza del luogo fusse di tre per cento, Sempronio mercante astuto portia ingannare Titio men pratico in farsi dare il sei o sette per cento, ma questa faria

ingiustizia, e lesione, non già usura, la quale solamente portia cadervi per la maggiore o minore dilazione del tempo; Come a dire Sempronio riceve in Roma da Titio mille scudi per pagare o far pagare li medemi in Macerata nel termine di uno o due mesi, e stante tal dilazione, si convengono, che Titio abbia ivi gli medemi suoi mille scudi senza mercede alcuna da Sempronio, che hà avuto il peso e pericolo del trasporto, questa è usura, perchè Titio per rispetto della dilazione congiunta col mutuo almeno interpretativo sente quell'utile.

È l'istesso camina, quando in qualunque modo si convenga di maggiore o minor cambio per causa della maggiore o minore dilazione al pagare in luogo quel che si riceve nell'altro. E questo appunto è quel cambio tra due Città o luoghi del medesimo Regno, dal quale parlano il *Molleso*, il *Giustiniano*, il *Duardo*, & altri *Morali*, non cadendovi alterazione per la diversità di moneta, e dependendo il tutto della sola convenzione delle parti.

La quarta forte di cambio è il locale, che si fa per lettere dalla moneta di un Regno o Principato, che si dà in un luogo, alla moneta di un altro Regno o Principato, che si deve pagare nell'altro; Come a dire, Titio hà mille scudi di moneta in Roma, gli comple haverne la valuta in Venezia o Napoli, gli dà Sempronio, perchè glieli cambi per il detto luogo, dove li bisognano; O pure all'incontro Titio hà bisogno di mille scudi in Roma, li chiede a Sempronio, che havendo tal moneta in Venezia, ne desidera la valuta in Venezia o Napoli, obligandolo dargliela quivi con la convenzione di qualche cambio o lucro certo di tanto per cento; Et allora se non vi corre alterazione di tempo, in modo che non vi cada il sospetto del maggior utile per causa della maggior dilazione, non entra usura, ma può ben entrarvi inganno, lesione, & ingiustizia, perchè essendo solito, per esempio, in quella settimana tra negozianti pratici corrente il cambio da una moneta all'altra a 7. per cento, può un accorto negoziante farne dare dall'altro men pratico il dieci o dodici, ma ciò non importa usura, quale solamente entraria, quando l'alterazione nascesse dalla dilazione; E nel regolare l'ingiustizia o lesione, si attende la maggiore o minore idoneità del recipiente, potendosi giustamente convenire qualche maggior utile per ricompensa del pericolo, a che il dante si espone, quando il recipiente non sia totalmente sicuro, però sia come si voglia, non entra l'usura.

Ma se in questa forte di cambi non vi fusse convenzione alcuna, nè circa il cambio, nè circa il tempo, perchè si convenisse, che Titio, il quale riceve da Sempronio i mille scudi in Roma, debba nel termine che porta l'uso de i mercanti pagarseli la valuta in Venezia, nel modo che correrà la piazza quando maturarà il pagamento, in questo caso correndovi la realtà de i spacci, come si dità di sotto, non vi cade usura, nè meno ingiustizia o lesione, mentre non vi è alterazione di tempo, dalla quale possa nascere l'utile del dante, e rispettivamente danno del recipiente. Nè meno non vi può essere l'inganno, lesione o suffocazione nel convenire maggior utile o danno di quel che porti l'eventualità di quel tempo, in maniera che, tanto è l'utile del dante, che sia praticissimo, & astutissimo, quanto di quello, che sia sciocco, e totalmente insperito, anco tutto, che però si esclude, non solamente l'usura, ma anco l'ingiustizia o lesione.

In questo caso, l'utile, o rispettivamente danno del dante o recipiente, consiste nella variazione del prezzo dell'oro, dal quale prende la riduzione di una moneta all'altra. Come a dire, Titio piglia in Roma da Sempronio mille scudi di moneta a cambio per Venezia; E perchè la piazza di Roma non usa sopra cambi altra moneta, che scudi d'oro, & all'incontro la piazza di Venezia non usa sopra cambi altra moneta che di ducati, però in Roma li mille scudi di moneta si riducono a tanti scudi d'oro con l'aggio corrente in lista quella settimana, e poi si fa la tratta a Venezia in ducati, col prezzo, che si pone, come a dire, tanti ducati, a 54. scudi di oro per ogni cento ducati.

Nel ritorno poi della tratta per Roma, li ducati di Venezia si rimettono a ragione del valore di tanti scudi di oro, secondo il prezzo che in quella settimana si mette, e corre in Venezia, qual prezzo può essere maggiore o minore di quel che era in Roma, quando si mandò il cambio, in maniera che portia essere a 54. e mezzo per cento, ovvero meno de' 54.

Quando il prezzo è alterato, che il primo di Roma sia di 54. & il secondo di Venezia sia di 54. e mezzo, questo

cagiona l'utile del dante, e rispettivamente il danno del recipiente; Et all'incontro quando il primo è di 54. & il secondo di Venezia è di 53. e mezzo, questo fa il danno del dante, & l'utile del recipiente, sicché sminuisca la prima forte, e tutto ciò dipende dall'eventualità, la quale esclude l'usura, e l'ingiustizia.

È il medesimo camina egualmente ne i cambi di fiera, perchè la moneta consistente nel luogo, dove si dà o rispettivamente si piglia il denaro a cambio in scudi di moneta, o in ducati, o in lire, si deve ridurre a scudi d'oro, e da questi si riduce a scudi di marche, che si comprano, e dal maggiore o minor prezzo di essi dipende l'utile o danno del dante, e rispettivamente del recipiente.

Questa incertezza dependente dall'eventualità del più basso o più alto prezzo dell'oro, e moneta, o marche rispettivamente, salva il cambio, così dall'usura, come dall'ingiustizia, mentre il tutto dipende dall'evento, e niente dalla convenzione delle parti, onde nel solo caso di convenzione cade quel sospetto di usura, che in questa materia si è havuta per i Canonisti, e Teologi.

Per la validità di questo cambio, si ricerca che veramente si mandino le lettere in fiera dirizzate a persona tale, che con denaro del scrivente o proprio possino avere il suo adempimento, in maniera che se dette lettere realmente non corrano, o purel dante sia certo, che non nè possa seguire l'adempimento, e che sappia, come il recipiente converta il denaro il altro usa senza poterne dare l'equivalente in piazza o fiera, si dice cambio secco, e simulato, per quel che non dispone la Bolla di Pio V. sopra cambi, quando si tratti di cambio diretto, e puro senza mistura di altro contratto.

E tutto ciò camina bene quanto alla prima rata o primo cambio da Roma a Venezia, o da Roma in fiera, non cadendo sopra ciò differenza dal cambio per fiera o per piazza, dove termini; E quando la tratta hà il suo pieno nel luogo destinato, non vi cade altra difficoltà, la quale cade solamente in caso di non adempimento, per defecto del quale, con la ricorfa, o altro termine usato da negozianti si crea il ricambio di nuova tratta dal luogo ad quem, al luogo, a quo.

In questo caso di ricambio, cadono due ragioni da dubitare, l'una, perchè così si dice continuazione proibita della detta Bolla di Pio V. che permette solo un cambio per la prima fiera o primo termine di piazza, e l'altra, perchè l'aumento cagionato dall'interesse del detto cambio si converta in forte, e si rende atto a produrre nuovo interesse di cambio, ch'è specie di frutto, quale alcuni dicono supererfazione, & altri dicono anarotico.

Mà ciò che alcuni men pratici del negozio habbino sopra ciò dubitato; Tanto dalla Rota Romana, quanto da tutti gli Tribunali del mondo Cattolico, e dalla comune opinione de i Canonisti e Morali intendenti della materia, viene ammessa la validità di questo ricambio, rispondendosi al primo oggetto, che allora s'intende continuazione proibita, quando il recipiente benchè volesse pagare in fiera, o in piazza non potesse farlo, e fosse costretto patire contro sua voglia la continuazione di altra fiera o d'altro termine di piazza; Ma quando è in suo arbitrio in farlo, in maniera che il ricambio venghi creato di nuovo per adempimento, non si dice continuazione, ma creazione totalmente nuova & indipendente, e così successivamente, viene ammessa la validità di questo ricambio, e cambi nuovi, quante sono le fiere, o quanti sono gli termini di piazza.

Et all'altra ragione di dubitare circa il convertire gli interessi del primo cambio in forte nel fare il ricambio, si risponde con maggior facilità, perchè l'interesse del cambio realmente non è, nè frutto, nè lucro, nè accessione contraddistinta dalla sorte, ma è una sorte nuova, e come tutto prezzo di quella moneta, che in quel luogo tanto vale, con il di più ragionato dalle spese di provvisioni a ciò necessarie, e volgarmente si dice ricambio per contraddistinguerlo dal primo, ma in effetto è un cambio totalmente nuovo; E sebene gli Giuristi chiamino frutto questo interesse de' cambi, & alcuni più sciocamente confondendo i termini gli chiamino usura, nondimeno questo, o è errore, o è un certo modo di dire per contraddistinguerli dal valore della prima forte.

Dicono alcuni, che tutto ciò camina bene, tanto per fiere, quanto per piazze, in ordine al primo cambio, mentre questo è più necessario al commercio per piazze che per fiere. Et anco l'ammettono nel primo ricambio, cioè nel

Card. de Luca, Lib. V.

ritorno del luogo ad quem al luogo a quo; Ma che la continuazione, e successiva circolazione, benchè fatta nella già detta forma valida, per via di tante nuove creazioni di nuovi contratti o tratte, sia permessa solamente per le fiere, o pureanco per le piazze con la misura di fiere, cioè da piazza a fiera, e da fiera a piazza, ma non già da piazza, a piazza, cioè da Roma a Venezia, e da Venezia a Roma, e così successivamente.

Questa distinzione si crede ideale e di nessun fondamento, non essendovi ragione immaginabile, per la quale una forte di circolazione deva essere valida e lecita, e l'altra illecita & invalida, mentre presupposto, che non siamo nel caso di quella vera continuazione proibita dalla Bolla di Pio, e che ogni cambio si dica nuovo stante da per se, per il solo primo termine, la detta Bolla egualmente approva gli uni che gli altri cambi, E quando si possa dire continuazione, tanto dalla detta Bolla è proibita quella per fiera quanto quella per piazza, in modo che la distinzione hà dell'ideale, non essendovi alcuna ragione probabile di differenza.

Sogliono alcuni assegnare la ragione della differenza, in che le fiere habbino il tempo, e prezzo determinato invariabile, stante che in fiera il prezzo si mette dal pubblico foro di mercanti, o dal Consolo, e deputati, e che il tempo è di tre mesi, in maniera che non si può cambiare che quattro volte l'anno; Et all'incontro per le piazze, che portano eleggerfi vicine, portia il cambio circolare per più di 30. volte l'anno, e metterà il prezzo a suo modo con interesse grande, & eccessivo.

Chi si fonda in questa ragione si mostra poco inteso, & assai digiuno della materia, poichè il dubbio cade, quando si cambia per luoghi non mercantili, che non hanno regola, ma non già quando si tratta di cambio per quelle Città mercantili di diversi Principati, che meritano il titolo di piazze, dove il prezzo è uniforme, & invariabile posto ciascuna settimana dal loro pubblico convegno di mercanti, con l'istesse regole, e considerazioni della moneta larga o stretta, con validità in Roma, che in una settimana l'oro corre in lista un bajocco, in un'altra due, in un'altra non vi è aggio di forte alcuna, in maniera che camina l'istessa ragione a puntino come in fiera.

E quanto al tempo, parimente è certo e uniforme, importando l'acceso, e recesso con l'uso il tempo di un mese e mezzo quasi inalterabile, in maniera che si può solamente cambiare otto volte l'anno in circa con poca variazione; E da ciò nasce, che non può darli inganno o suffocazione, mentre come di sopra si è detto, tanto è l'utile del più accorto negoziante, quanto quello di un puto di tre anni, che dia il suo denaro a cambio. Dunque questa ragione di differenza resta totalmente vana, e senza fondamento, non correndovi altro di più che qualche maggior interesse delle provvisioni, che per fiere sono otto, e per piazze sono sedici, ma non si trova disposto in termine di ragione, che ciò vizii l'atto.

Altri ne assegnano la ragione di differenza, del ben pubblico che risulta dall'uniformità del denaro di negozio in un luogo di fiera, perchè così facendosi maggiore abbondanza, viene a calare il prezzo dell'oro e renderli minore l'interesse de i debitori; Ma non si sa vedere, perchè non cada l'istessa ragione in queste piazze principali, e metropoli di gran Mercanzia, come sono, Venezia, Napoli, Milano, Roma, e simili.

Altri dicono che per le piazze stà in arbitrio di un negoziante con un cambio grosso alterare il prezzo a suo modo, il che non camina in fiera, però questa ragione portia ben cadere in Ancona, Bari, Foggia, Lecce, e piazze simili piccole, ma è troppo incongrua a piazze tanto mercantili, nelle quali girano milioni di mercanzie, e negozj, perchè anco in fiera le tratte grosse possono fare l'istessa alterazione.

Adducono altri per ragione di differenza la sicurezza, che si hà in fiera delle antidate, e fraudi, e falsità, stante che tutte le tratte e negozj si registrano nel pubblico libro, che si dice *libro di fiera*, il che non è per le piazze, per le quali può il negoziante con antidate formar gli spacci, & accomodar la Scrittura a suo modo.

Questa è la più sciocca, e mal fondata ragione di tutte l'altre, perchè gli delitti non si devono presumere, nè la sola possibilità di falsità, e supposizione rende l'atto invalido, quando quella non si provi; Come habbiamo in materie più gelose di testamenti, instrumeti, grazie di Principi e simili.